

Lagrådsremiss

Förvärv av stöldgods i god tro

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 17 oktober 2002

Thomas Bodström

Dag Mattsson
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen lägger regeringen fram förslag till ändringar i godtrosvärvslagen. Det föreslås att det inte längre skall vara möjligt att göra godtrosvärv av stöldgods och annan olovligt tillgripen egendom. Detta innebär att den bestulne skall ha rätt att få tillbaka egendomen utan att behöva betala någon lösen, oavsett om den som har förvärvat egendomen är i god tro eller inte.

Som en följd av ändringarna i godtrosvärvslagen föreslås ändringar också i konsumentköplagen. Det föreslås att det införs tvingande bestämmelser om rättsligt fel som ger köparen rätt att häva köpet om tredje man har äganderätt till det köpta, dvs. en regel som innebär en rätt för köparen att få tillbaka det han har betalat för varan, och i vissa fall även få skadestånd av säljaren.

Slutligen finns det i lagrådsremissen förslag till ändringar i rättegångsbalkens regler om beslag. Det föreslås nya regler som underlättar för en målsägande att snabbare få tillbaka beslagtagna egendom, t.ex. stöldgods.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2003.

Innehållsförteckning

1	Beslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosvärfvärf av lösöre.....	4
2.2	Förslag till lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932)	7
2.3	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	9
3	Ärendet och dess beredning.....	12
4	I vilka fall skall godtrosvärfvärf inte vara möjligt?	13
5	Förvärf i den reguljära handeln	19
6	Tidsbegränsning av rätten att kräva tillbaka egendomen	22
7	Lösen.....	26
8	Utlämnande av beslagtagna egendom till målsäganden	28
9	Säljarens ansvar för rättsliga fel.....	31
10	Ikraftträdande m.m.....	32
11	Ekonomiska och andra konsekvenser	33
12	Författningskommentar.....	35
12.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosvärfvärf av lösöre.....	35
12.2	Förslaget till lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932)	39
12.3	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	40
Bilaga 1	Sammanfattningen i betänkandet Vindikation av stöldgods (SOU 2000:56).....	45
Bilaga 2	Utredningens lagförslag	51
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna.....	60

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre,
2. lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932),
3. lag om ändring i rättegångsbalken.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosvärv av lösöre

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:796) om godtrosvärv av lösöre

dels att nuvarande 4–7 §§ skall betecknas 5–8 §§,

dels att 2 och 3 §§, de nya 5 och 8 §§ samt rubriken närmast före 2 § skall ha följande lydelse,

dels att rubrikerna närmast före 4 och 7 §§ skall sättas närmast före den nya 5 § respektive den nya 8 §,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 4 §, samt närmast före 4 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förutsättningar för godtrosvärv

Godtrosvärv av äganderätt

2 §

Har någon förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning men varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han har fått den i sin besittning och var i god tro.

En förvärvare skall anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

3 §¹

En förvärvare skall anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

Även om förutsättningarna för godtrosvärv enligt 2 § är uppfyllda, består ägarens rätt till egendomen, om han har frånhänt egendomen genom att någon olovligen tagit den eller tilltvingat sig den genom våld på person eller genom hot som innebar eller för den hotade framstod som träng-

¹ Senaste lydelse 1998:1574

ande fara. Kräver ägaren inte tillbaka egendomen från innehavaren inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav, får förvärvaren dock äganderätt till egendomen.

Hävd

4 §

Har någon med äganderättsanspråk innehaft lösöre i tio år efter att ha förvärvat egendomen genom överlåtelse från någon som varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får han äganderätt till egendomen på grund av hävd. Han får dock inte äganderätt om han vid förvärvet eller under innehavet borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen. Samma regler gäller om egendomen efter en sådan överlåtelse i tio år med äganderättsanspråk innehafts av flera efter varandra på grund av överlåtelse eller arv, testamente, bodelning eller något annat liknande fång. Villkoret om god tro gäller samtliga innehavare.

5 §

Den som på grund av någon annans godtrosvärv har förlorat äganderätten till viss egendom har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.

Den som vill lösa till sig egendomen skall kräva tillbaka den från innehavaren inom *tre* månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Gör han inte det, är rätten att *kräva* tillbaka egendomen förlorad.

Den som på grund av någon annans godtrosvärv *eller hävd* har förlorat äganderätten till viss egendom har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.

Den som vill lösa till sig egendomen skall kräva tillbaka den från innehavaren inom *sex* månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Gör han inte det, är rätten att *få* tillbaka egendomen förlorad.

8 §

Vad som sägs i denna lag om godtrosvärv av äganderätt gäller också godtrosvärv av panträtt.

Har någon gjort ett godtrosförvärv av panträtt i lösöre och vill någon annan lösa till sig egendomen enligt 4 §, skall lösenbeloppet svara mot värdet av den fordran för vilken egendomen är pantsatt, dock högst egendomens värde i den allmänna handeln.

Har någon gjort ett godtrosförvärv av panträtt i lösöre och vill någon annan lösa till sig egendomen enligt 5 §, skall lösenbeloppet svara mot värdet av den fordran för vilken egendomen är pantsatt, dock högst egendomens värde i den allmänna handeln.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.
2. I fråga om förvärv som har gjorts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

2.2 Förslag till lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932)

Härigenom föreskrivs i fråga om konsumentköplagen (1990:932) dels att 22 § skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 21 a och 22 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 a §

Varan har ett rättsligt fel, om tredje man har äganderätt till varan eller har panträtt eller annan liknande rätt i den och det inte följer av avtalet att köparen skall överta varan med den begränsning som tredje mans rätt medför.

22 §

Är varan felaktig, får köparen enligt 23–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

Är varan felaktig enligt 16–21 §§, får köparen enligt 23–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

22 a §

Har varan ett rättsligt fel enligt 21 a §, får köparen enligt 23 § första och andra styckena samt enligt 24–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

Utan hinder av 30 § första och andra styckena har köparen rätt till ersättning enligt 32 § för den skada han lider genom ett rättsligt fel som fanns vid köpet, om han varken kände till eller borde ha känt till felet.

Påföljder av ett rättsligt fel får

även göras gällande, om tredje man påstår att han har en sådan rätt som avses i 21 a § och det finns sannolika skäl för påståendet.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.
 2. I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

2.3 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 27 kap. 6 och 8 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas två nya paragrafer, 27 kap. 4 a och
11 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap.

4 a §

Om en målsägande eller någon som trätt i dennes ställe har framställt anspråk på det beslagtagna föremålet och det är uppenbart att han eller hon har bättre rätt till detta än den hos vilken beslaget har gjorts, får undersökningsledaren eller åklagaren innan åtal väckts besluta att föremålet skall lämnas ut till honom eller henne.

En underrättelse om beslutet skall genast sändas till den hos vilken beslaget har gjorts.

6 §

Har beslag verkställts utan rättens förordnande, äge den som drabbats av beslaget begära rättens prövning därav. Då begäran inkommit, skall rätten, så snart *ske kan*, och, om synnerligt hinder *ej möter*, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 5 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, *må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.*

Har *ett* beslag verkställts utan rättens förordnande, *får* den som drabbats av beslaget begära rättens prövning *av beslaget*. När *en sådan* begäran *har kommit in*, skall rätten så snart *som möjligt* och, om *det inte finns något* synnerligt hinder *mot det*, *senast inom fyra dagar* därefter hålla *en sådan* förhandling som avses i 5 §. Om huvudförhandling *sätts ut* att hållas inom en vecka sedan begäran framställdes *och rätten inte anser att det behöver hållas en särskild förhandling*, *får begäran dock prövas vid huvudförhandlingen.*

Har beslut fattats enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut, får den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslutet. För denna prövning gäller vad som sägs i första stycket. Den som har fram-

ställt anspråk på föremålet skall underrättas om förhandlingen.

8 §¹

Om det inte inom den tid som avses i 7 § har väckts åtal eller kommit in någon begäran till rätten om förlängning av tiden eller om det annars inte längre finns skäl för beslag, skall beslaget omedelbart hävas.

Har beslut fattats enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut, får beslaget hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om beslutet enligt 4 a § andra stycket har sänts till den hos vilken beslaget har gjorts. Om denne medger det, får dock beslaget hävas omedelbart. Detsamma gäller, om rätten fastställer ett beslut enligt 4 a § om att föremålet skall lämnas ut.

Beslag av föremål som någon har framställt anspråk på får dock hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. Av underrättelsen skall det framgå hos vem beslaget har gjorts. Den som beslaget har gjorts hos behöver inte underrättas.

Ett beslag hävs av rätten eller, om beslaget inte har meddelats eller fastställts av rätten, av undersökningsledaren eller åklagaren.

När målet avgörs, skall rätten pröva om ett beslag fortfarande skall bestå. Om målet avgörs genom dom, skall *andra* stycket inte tillämpas. Rätten får i samband med dom besluta om beslag.

Beslag av föremål som någon har framställt anspråk på utan att det har fattats beslut enligt 4 a § om att föremålet skall lämnas ut får hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. Av underrättelsen skall det framgå hos vem beslaget har gjorts. Den som beslaget har gjorts hos behöver inte underrättas *i detta fall*.

Ett beslag hävs av rätten eller, om beslaget inte har meddelats eller fastställts av rätten, av undersökningsledaren eller åklagaren. *Har den som drabbats av beslaget begärt rättens prövning av ett beslut enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut, hävs beslaget av rätten.*

När målet avgörs, skall rätten pröva om ett beslag fortfarande skall bestå. Om målet avgörs genom dom, skall *tredje* stycket inte tillämpas. Rätten får i samband med dom besluta om beslag.

¹ Senaste lydelse 2001:355

11 a §

Den hos vilken ett beslag görs skall underrättas om att det kan komma att fattas ett beslut enligt 4 a §. Någon underrättelse behövs inte, om det är uppenbart att ett sådant beslut inte kan fattas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

3 Ärendet och dess beredning

Mot bakgrund av ett tillkännagivande från riksdagen om behovet av en utvärdering av lagen (1986:796) om godtrosvärv av lösöre (bet. 1992/93:LU2) tillkallade regeringen i augusti 1993 en särskild utredare för att se över lagen. Utredarens huvuduppgift var att utvärdera tillämpningen av lagen såvitt gäller godtrosvärv av stöldgods och att utreda om reglerna borde ändras i syfte att motverka handeln med stöldgods. Godtrosvärvslagen bygger på den s.k. exstinktionsprincipen som innebär att en förvärvare, under förutsättning att han är i god tro, blir ägare till egendomen även om den förvärvas från någon som inte har rätt att överlåta den. Den ursprunglige ägaren måste betala lösen för att få tillbaka egendomen. En huvudlinje i utredarens arbete var att överväga fördelar och nackdelar med en lagreglering som när det gäller stöldgods baserades på den s.k. vindikationsprincipen i stället för exstinktionsprincipen. Vindikationsprincipen innebär att den ursprunglige ägarens rätt består och att han har rätt att få tillbaka egendomen från en godtroende förvärvare utan att betala lösen för den.

I maj 1995 överlämnade utredaren betänkandet Godtrosvärv av stöldgods? (SOU 1995:52). I betänkandet föreslogs det inte någon särregel om vindikation av stöldgods. Det föreslogs dock en skärpning av kriterierna för god tro.

På grundval av betänkandet beslutade regeringen propositionen Godtrosvärv (prop. 1997/98:168). Till skillnad från vad utredaren hade kommit fram till uttalade regeringen i propositionen att det inte skulle vara möjligt att göra godtrosvärv av föremål som stulits och att en utredning därför skulle få i uppdrag att ta fram ett lagförslag om detta. I avvaktan på utredningsförslaget och den fortsatta beredningen av det föreslog regeringen att kraven för godtrosvärv skulle skärpas. Lagförslaget antogs av riksdagen, och lagändringen trädde i kraft den 1 januari 1999 (bet. 1998/99:LU2, rskr. 1998/99:21, SFS 1998:1574).

Regeringen tillkallade i november 1998 en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur reglerna för godtrosvärv i fortsättningen skulle vara utformade. Utredarens huvuduppgift var således att föreslå regler om att den ursprunglige ägaren skulle ha rätt att utan lösen få tillbaka egendom som stulits från honom, dvs. en lagreglering som när det gäller stöldgods skulle baseras inte på exstinktionsprincipen utan på vindikationsprincipen. Utredaren hade även att ta ställning till vilka fall av olovlig hantering i övrigt som alltid skulle leda till att den ursprunglige ägarens rätt bestod. Vid utformningen av förslagen skulle utredaren utifrån bl.a. konsumentintressen överväga om de nya bestämmelserna skulle omfatta alla former av handel eller om viss handel skulle undantas. Det skulle utredas om den ursprunglige ägarens rätt skulle vara evig eller om det behövdes preskriptionsbestämmelser av något slag.

I juni 2000 överlämnade utredaren betänkandet Vindikation av stöldgods (SOU 2000:56). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Utredarens lagförslag finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats, och i *bilaga 3* finns en förteckning över remissinstanserna. En remissammanställning finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2000/3061/L2).

4 I vilka fall skall godtrosvärv inte vara möjligt?

Regeringens förslag: Det skall inte vara möjligt att göra godtrosvärv av stöldgods och annan olovligt tillgripen egendom.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens (se betänkandet s. 91 f.).

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som yttrar sig i frågan om det bör vara möjligt att göra godtrosvärv av stöldgods instämmer i utredningens förslag. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Institutet för sjö- och annan transporträtt vid Stockholms universitet* och *Sveriges advokatsamfund* motsätter sig dock en ändring av rättsläget. De menar att det inte finns tillräckliga skäl för en ändring. När det gäller vilka fall av olovlig hantering i övrigt som bör utesluta godtrosvärv tillstyrker de flesta remissinstanserna förslaget eller lämnar det utan någon invändning. *Åklagarmyndigheten i Malmö* anser dock att all egendom som har frånhänts ägaren genom brott bör omfattas. Myndigheten anmärker att en regel som skiljer på tillgripen egendom och icke tillgripen egendom ur målsägandens synvinkel kan framstå som orättvis och oförståelig. Även *Uppsala tingsrätt* och *Rikspolisstyrelsen* anser, dock utan att föreslå någon ändring i utredningens förslag, att det kan vara svårt för en målsägande att förstå gränsdragningen mellan egendom som är tillgripen och egendom som inte är det. *Institutet för sjö- och annan transporträtt vid Stockholms universitet* är av samma uppfattning. *Sveriges Motorcyklisters Centralorganisation* menar att det såvitt gäller motorfordon inte bör spela någon roll hur den ursprungliga ägaren har blivit av med egendomen för att vindikationsprincipen skall bli tillämplig. Även *Riksantikvarieämbetet* förordar ett utvidgat tillämpningsområde och framhåller att det saknas anledning att behandla kulturföremål olika beroende på hur det gick till när de kom i orätta händer. Vidare anser Riksantikvarieämbetet att rätten att kräva tillbaka egendomen bör kunna tillkomma även annan än ägaren och pekar i detta sammanhang på att det finns föremål, bl.a. på museer, vilkas ägare är okänd.

Skälen för regeringens förslag

Godtrosvärv

När en person förvärvar egendom, t.ex. genom köp, från någon som saknar rätt att förfoga över den och köparen inte bör misstänka säljarens bristande förfoganderätt brukar man säga att förvärvet görs i god tro.

De svenska reglerna om förvärv i god tro har utvecklats successivt med utgångspunkt i två numera upphävda bestämmelser i 1734 års lag, nämligen 11 kap. 4 § och 12 kap. 4 § handelsbalken. Om en låntagare eller en depositarie utan samtycke sålde, pantsatte eller gav bort ett föremål, hade ägaren enligt dessa paragrafer rätt att lösa tillbaka föremålet. Förelåg svek hos förvärvaren, hade ägaren dock rätt att få tillbaka föremålet utan lösen. Motsatsvis utlästes principen att den som i god tro hade tagit emot

egendomen inte var skyldig att lämna ifrån sig denna utan lösen. I praxis kom principen att tillämpas även i de fall då ett föremål hade anförtrotts någon på något annat sätt än genom ett lån eller en deposition, t.ex. genom en pantsättning, för reparation eller enligt ett hyresavtal. I fråga om stöldgods gällde däremot att ägaren hade rätt att utan lösen få tillbaka egendomen även från en godtroende förvärvare. I 49 kap. 2 § missgärningabalken gavs regler om processen mot en misstänkt tjuv. Dessa regler byggde på principen att den misstänkte skulle "göra sig urtjuva" genom att leda sitt förvärv till en fångesman eller styrka sitt köp med vittnen. Om den misstänkte fullgjorde denna skyldighet, var han "saklös", dvs. fri från straffrättsligt ansvar.

Inom rättsvetenskapen kom emellertid uttrycket saklös med tiden att misstolkas så att den misstänkte även fick behålla det omtvistade tjuvgodset så snart han kunde styrka sitt förvärv med vittnen, något som inte hade varit lagstiftarens avsikt. Denna missuppfattning ledde till den osäkerhet hos domstolarna som präglade rättspraxis beträffande möjligheten att göra godtrosförvärv av stöldgods (se SOU 1984:16 s. 56 f. och Erik Anners, Från lagtolkning till lagstiftning, Högsta domstolen och godtrosförvärv, s. 24 f.). Rättsläget var oklart ända till dess att Högsta domstolen i mitten av 1800-talet i två snarlika rättsfall om stulna hästar slog fast att den ursprunglige ägaren var skyldig att betala lösen för att få tillbaka sin häst från en godtroende förvärvare. Dessa rättsfall låg till grund för den rättspraxis som sedan utvecklades och som innebar att det var möjligt att göra godtrosförvärv även av stöldgods.

Under 1960-talet försökte man i nordiskt samarbete att åstadkomma nordisk rättslikhet kring förutsättningarna för godtrosförvärv. Enighet kunde inte uppnås, främst på grund av att det inte gick att nå en samsyn om vad som skulle gälla i fråga om möjligheten att göra godtrosförvärv av stöldgods. I Danmark, Finland och Norge var det – i motsats till vad som alltså gällde i Sverige – inte möjligt att göra godtrosförvärv i detta fall.

I mitten av 1980-talet lade en utredning fram ett förslag till en svensk lag om godtrosförvärv av lösöre. Förslaget innebar huvudsakligen en kodifiering av den praxis som hade utvecklats. Lagförslaget kom att resultera i den nu gällande lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre (godtrosförvärvslagen), som trädde i kraft den 1 januari 1987.

Lagens innehåll kan översiktligt sammanfattas enligt följande. Har någon förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning men varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han har fått den i sin besittning och var i god tro. En förvärvare skall anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att förvärvaren inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen. Den som på grund av någon annans godtrosförvärv har förlorat äganderätten har rätt att få tillbaka egendomen bara mot lösen. Lösenbeloppet skall motsvara den nye ägarens kostnader för förvärv av egendomen och dess förbättring.

I fråga om lösöre avgörs alltså konflikten mellan den ursprunglige ägaren och den godtroende förvärvaren på så sätt att förvärvaren får en

rättsligt skyddad äganderätt till egendomen. Förvärvaren gör ett s.k. exstinktivt förvärv (exstinktionsprincipen). Denna ordning har samband med den rättsliga betydelse man i svensk rätt ger åt det faktiska innehavet (en redovisning av detta finns i prop. 2001/02:134 s. 72 f.).

Alternativet till exstinktionsprincipen är vindikationsprincipen. Den innebär att den ursprunglige ägarens äganderätt består även om förvärvaren är i god tro. Den ursprunglige ägaren har således enligt denna princip en rätt att få tillbaka egendomen utan att betala någon lösen.

Förvärv i god tro av stöldgods

Enligt godtrosvärvslagen spelar det inte någon roll på vilket sätt den ursprunglige ägaren har blivit av med egendomen. Det är således möjligt att göra godtrosvärv även av stöldgods. Lagen har länge kritiserats på denna punkt. Kritikerna menar att denna möjlighet förmedlar en bild till allmänheten att lagen underlättar handeln med stöldgods. Allmänheten kan då få intrycket att lagen inte motverkar brottslighet utan snarare bidrar till den genom att utgöra ett stöd för en marknad för stöldgods. Till detta kommer att den ursprunglige ägaren har kunnat få det beskedet att han måste betala lösen för att få egendomen åter om han inte kan bevisa att förvärvaren inte var i god tro. Dessa förhållanden har bidragit till att det bland allmänheten är en vanlig missuppfattning att det är lätt att göra godtrosvärv.

I själva verket ställer godtrosvärvslagen höga krav för att någon skall anses vara i god tro. Om en ursprunglig ägare gör gällande att någon har sålt egendomen utan att ha rätt till det, är det förvärvaren som måste redogöra för hur det gick till när han köpte den och göra sannolikt att omständigheterna var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen. Om en bedömning av detta leder till att förvärvaren inte borde ha misstänkt överlåtarens bristande förfoganderätt, anses han vara i god tro. Först vid en sådan situation är den ursprunglige ägaren tvungen att betala lösen för att få tillbaka egendomen.

Reglerna om beslag i samband med förundersökning (27 kap. rättegångsbalken) kan ha bidragit till den felaktiga uppfattningen om godtrosvärv. När någon grips misstänkt för t.ex. stöld eller häleri är det vanligt att egendom som misstänks vara stöldgods tas i beslag. Om förundersökningen inte leder till att bevisningen är tillräcklig för åtal, skall den läggas ned. Samtidigt skall alla beslag hävas och egendomen återlämnas till den hos vilken beslagen gjordes. Detta gäller även när någon har gjort anspråk på egendomen. Denna utformning av regelsystemet kan leda till att allmänheten får uppfattningen att frågan om godtrosvärv därmed är avgjord. Så är dock inte fallet; att beslaget hävs är endast en följd av bestämmelserna om tvångsmedel. Frågan om ett godtrosvärv har skett kan avgöras slutligt endast av domstol och inte av polisen eller av åklagaren i samband med att en förundersökning läggs ned.

Det kan alltså antas att en del av kritiken mot godtrosvärvslagen har sin grund i en felaktig uppfattning om innebörden av de gällande bestämmelserna och i beslagsreglernas utformning. Om detta skulle vara den enda anledningen till att lagen kritiserades, torde det närmast vara fråga

om att undersöka om inte lagen kunde göras tydligare. Men som regeringen konstaterade redan i propositionen Godtrosförvärv (prop. 1997/98:168) faller en väsentlig del av kritiken på exstinktionsprincipen som sådan och då särskilt på att den tillämpas även på stöldgods. Att den ursprunglige ägaren över huvud taget kan förlora sin stulna men återfunna egendom till någon som har hunnit köpa den framstår för många som svårbegripligt och orimligt.

Som regeringen anförde i den nyss nämnda propositionen är principen att man kan göra godtrosförvärv av stöldgods svår att förankra i det allmänna rättsmedvetandet, och det går inte att komma ifrån att lagen i detta hänseende förmedlar ett budskap som från kriminalpolitiska utgångspunkter är olyckligt. Regeringen är alltså av uppfattningen att dessa omständigheter bör tillmätas stor betydelse i ett läge där rättsordningen måste ge hög prioritet åt brottsförebyggande åtgärder och brottsbekämpning. En klar och enkel regel som säger att den som har blivit bestulen på sin egendom alltid har rätt att få tillbaka den skulle ge en tydlig signal att handel med stöldgods inte tolereras och att man aldrig kan räkna med att få behålla det man har köpt om det visar sig att det är stulet.

I en förmögenhetsrättslig fråga av detta slag finns det vidare anledning att fästa vikt vid att reglerna bygger på rättsgrundsatser som inte avviker för mycket från jämförbara länders. Det har redan framgått att exstinktionsmöjligheterna är betydligt mindre i andra länder i Norden. Även detta talar för en lagändring.

Regeringen kan inte heller se att det skulle innebära problem om vindikationsprincipen omfattade vissa fall medan exstinktionsprincipen omfattade andra fall. Det gäller dock att reglerna utformas så att det blir lätt att avgöra huruvida det är möjligt att göra godtrosförvärv eller inte.

Det bör dock noteras att en sådan lagändring skulle leda till att tillämpningsområdet för häleri i praktiken utvidgades jämfört med i dag. Eftersom ett godtrosförvärv innebär att den ursprunglige ägarens rätt upphör, kan en senare befattningsmedel med egendomen enligt gällande rätt inte leda till ansvar för häleri. Den som har gjort ett godtrosförvärv men som därefter får klart för sig att egendomen var stulen och då säljer den gör sig inte skyldig till häleri. Inte heller den som i sin tur förvärvar egendomen från godtrosförvärvaren gör sig enligt gällande rätt skyldig till häleri, även om han vid sitt förvärv känner till att egendomen är stulen. Om möjligheten att genom godtrosförvärv få äganderätt till stöldgods upphör, kommer området för häleri utvidgas så att de angivna förfarandena kan leda till ansvar för häleri. Att ansvar för häleri kan bli aktuellt i fler fall är dock en naturlig följd av ett införande av vindikationsprincipen och bör inte hindra en lagändring. Det ligger då på en godtroende förvärvare som efter en tid kommer i ond tro att kontakta ägaren och underrätta denne om sitt innehav. Som kommer att framgå av avsnitt 6 föreslår regeringen att förvärvaren får äganderätt till egendomen om ägaren därefter inte kräver tillbaka egendomen inom sex månader. Om förvärvaren inte känner till vem som är ägare till egendomen eller inte kan få kontakt med honom, bör han lämna egendomen till polisen för att inte riskera att bli åtalad och dömd för häleri.

Regeringens slutsats i propositionen Godtrosförvärv (prop. 1997/98:168) var att det i framtiden inte borde vara möjligt att genom förvärv i god tro få äganderätten till stöldgods. Eftersom förslaget i det

betänkande som låg till grund för propositionen gick ut på att det även fortsättningsvis skulle vara möjligt att göra godtrosvärv av stöldgods, fann regeringen att ett genomförande av den motsatta ordningen krävde ett nytt beredningsunderlag. Detta beredningsunderlag finns nu. Därmed finns det också förutsättningar att stärka den bestulnes rätt. Även om det rör sig om en ändring av en ordning som gällt sedan länge och som delvis vilar på principiell grund, anser regeringen att det är motiverat att sålunda genombryta den nuvarande extinktionsprincipen. En sådan ändring har starkt stöd bland remissinstanserna, och regeringen föreslår alltså att den genomförs.

Frågan är då i vad mån annan brottsligt åtkommen egendom än stöldgods bör omfattas.

Förvärv i god tro av annan egendom än stöldgods

Det kan i och för sig anföras skäl för att den ursprunglige ägaren skall ges rätt att få tillbaka egendomen utan att betala lösen så snart den har frånhänts honom genom någon form av handlande som utgör ett brott. En sådan regel för alla brott skulle vara både klar och enkel.

Praktiskt taget alla olovliga förfoganden över någon annans egendom som innebär att ägaren frånhänts egendomen torde emellertid uppfylla de objektiva rekvisiten för något brott. Om den ursprunglige ägaren gavs en rätt att få tillbaka egendomen utan lösen så snart den hade frånhänts honom genom brott, skulle det knappast bli möjligt att göra godtrosvärv av lösöre över huvud taget. I likhet med de allra flesta remissinstanserna anser regeringen att en sådan förändring av rättsläget inte är sakligt motiverad. Det skulle för övrigt innebära en mera långtgående rätt till återkrav utan lösen än vad som är fallet i de allra flesta länder vars rättsliga reglering utredningen har undersökt. I enlighet med vad utredningen har kommit fram till bör en ny regel om rätt till återkrav utan lösen alltså begränsas till att avse egendom som har frånhänts ägaren genom vissa typer av brottsliga förfaranden. Som utvecklas närmare nedan bör en distinktion göras i första hand med avseende på hur den som överlåtit egendomen har fått den i sin besittning. De brottsliga förfarandena bör vara desamma oavsett egendomslag.

Regeringen delar utredningens uppfattning att det i första hand är *tillgreppsbrott* som bör utesluta godtrosvärv. De brott i 8 kap. brottsbalken som är aktuella är, utöver stöld (varmed avses stöldbrott i dess olika grader), tillgreppfallen av rån (5 och 6 §§), tillgrepp av fortskaffningsmedel (7 §) och egenmäktigt förfarande (8 §).

Rånbrottet kan indelas i tre olika typer av förfaranden, som brukar benämnas stöldfallet (när någon stjälar genom råntvång), motvärnsfallet (när någon som har begått en stöld anträffas på bar gärning och med råntvång sätter sig till motvärn mot den som vill återta det tillgripna) och utpressningsfallet (när någon genom råntvång tvingar annan till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i vars ställe denne är). Att rånbrottet i dess två förstnämnda former skall kunna åberopas som grund för återkrav utan lösen framstår som självklart. Som kommer att framgå nedan bör desamma gälla även utpressningsfallet av rån.

När det gäller tillgrepp av fortskaffningsmedel och egenmäktigt förfarande kan konstateras att frågan om tillägnelseuppsåt inte bör vara avgörande. Det förekommer inte så sällan att den som olovligen tar en sak och därefter säljer den gör gällande att han inte hade tillägnelseuppsåt vid själva tillgreppet utan att idén att sälja saken föddes först senare. Särskilt om det har förflutit en längre tid mellan tillgreppet och försäljningen, kan det vara svårt att bevisa något ursprungligt tillägnelseuppsåt. Gärningsmannen kan då inte dömas för stöld. Förfarandet bedöms i stället som egenmäktigt förfarande och olovligt förfogande eller, om den tillgripna egendomen är ett motordrivet fortskaffningsmedel, som tillgrepp av fortskaffningsmedel och olovligt förfogande. Hur förfarandet rubriceras bör emellertid sakna betydelse för frågan om godtrosförvärv. Det rör sig ju om ett olovligt tillgrepp oavsett om förfarandet bedöms som stöld eller inte, och från ägarens synvinkel framstår situationerna som identiska. Såväl tillgrepp av fortskaffningsmedel som egenmäktigt förfarande bör alltså ge rätt att få tillbaka egendomen utan lösen.

Det sagda innebär att en regel om rätt till återkrav utan att behöva betala någon lösen bör omfatta all egendom som har frånhänts ägaren genom tillgreppsbrott enligt 8 kap. brottsbalken.

Däremot bör inte *förskingring* eller *olovligt förfogande* (brott enligt 10 kap. brottsbalken) omfattas. Den som sålunda frånhänder en ägare egendom har vanligen fått denna i sin besittning genom en rättshandling från ägarens sida. Ägaren har alltså själv medverkat till att gärningsmannen på ett eller annat sätt har anförtrott egendomen. Vid den balans mellan parternas intressen som måste göras civilrättsligt ligger det närmare till hands att låta den som har anförtrott någon annan sin egendom själv stå risken för att han blir av med den genom ett brottsligt förfarande från innehavarens sida än att låta den godtroende förvärvaren råka illa ut. Lika med utredningen anser regeringen således att det i ett sådant fall även i fortsättningen bör vara möjligt att göra godtrosförvärv. Det kan här noteras att det även i Danmark, Finland och Norge är möjligt att göra godtrosförvärv av egendom som har frånhänts ägaren genom förskingring eller olovligt förfogande. Även i många länder utanför Norden begränsas ägarens rätt till återkrav till att avse icke anförtrodd egendom.

Mera tveksamt är det när det gäller *oredlighetsbrotten* i 9 kap. brottsbalken, och frågan är om inte vissa av dessa borde kunna åberopas som grund för ett återkrav utan skyldighet att betala någon lösen. De brott som är aktuella är bedrägeri i dess olika grader, utpressning och ocker. Enligt dansk och finsk rätt kan utpressning åberopas som grund för återkrav utan lösen. Enligt dansk rätt kan samma sak ibland gälla i fråga om ocker.

Bedrägeri, utpressning och ocker förutsätter medverkan genom en rättshandling av den mot vilken brottet riktas. I bedrägerifallet har rättshandlingen framkallats genom svek, i utpressningsfallet genom tvång och i ockerfallet genom utnyttjande av någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroendeställning.

När det gäller egendom som har frånhänts den ursprunglige ägaren genom utpressning, bedrägeri eller ocker gör utredningen en jämförelse med avtalslagens ogiltighetsregler om framkallande av rättshandlingar genom tvång, svek eller ocker. Utredningen anser att det synsätt som ligger till grund för avtalslagens regler om vilka ogiltighetsgrunder som kan

göras gällande även gentemot en godtroende avtalspart bör vara vägledande även för i vilken omfattning en sådan ogiltighetsgrund i ett senare led skall kunna åberopas som grund för återkrav utan skyldighet att betala någon lösen. Slutsatsen av utredningens resonemang blir att en regel som ger den ursprunglige ägaren en rätt att återfå sin egendom utan lösen inte bör omfatta egendom som har frånhänts ägaren genom bedrägeri, utpressning eller ocker men däremot egendom som har frånhänts ägaren genom utpressningsfallet av rån.

Som några remissinstanser påpekar kan det nog för den som har blivit av med sin egendom genom bedrägeri, utpressning eller ocker vara svårt att förstå varför hans förlust skall behandlas annorlunda än den bestulnes. Men gränsen måste dras någonstans, och en lämplig sådan avgränsning är enligt regeringen huruvida det har skett ett olovligt tagande. Det är också naturligt att den intresseavvägning som bär upp avtalslagens ogiltighetsregler kommer till uttryck även här. Trots att utpressningsfallet av rån inte innefattar något olovligt tagande, bör därför – i linje med vad som gäller enligt avtalslagen – även egendom som har frånhänts ägaren genom det brottet omfattas av den nya regeln om rätt till återkrav utan lösen.

Regeringen anser således att regeln om rätt till återkrav utan lösen bör avgränsas på det sätt som utredningen har stannat för. En regel om rätt till återkrav som anknyter till brott bör alltså – utöver stöldgods – omfatta egendom som har frånhänts ägaren genom rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel och egenmäktigt förfarande.

Även om regleringen således tar sin utgångspunkt i brottsliga förfaranden, bör den dock utformas så att tillämpningen kan utvecklas självständigt och inte vara bunden av utvecklingen inom straffrättslig praxis. Regeln bör kunna tolkas på det sätt som anses mest rimligt inom civilrätten. I likhet med vad utredningen har kommit fram till anser regeringen därför att vindikationsregeln bör utformas utan att anknyta till ett föregående brottsligt förfarande.

Med anledning av ett påpekande från Riksantikvarieämbetet kan till sist framhållas att en lagregel som behandlar äganderätten vid förvärv i god tro bör vara knuten till ägarens rätt att få tillbaka egendomen. Regeln bör alltså inte behandla t.ex. den situationen att ett museum, som blivit av med ett föremål vars ägare är okänd, gör anspråk på föremålet.

5 Förvärv i den reguljära handeln

Regeringens bedömning: Det bör inte göras skillnad mellan förvärv i den reguljära handeln och övriga förvärv, t.ex. försäljning på gatan.
--

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens (se betänkandet s. 101 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, däribland *Konsumentverket*, delar utredningens bedömning eller lämnar den utan någon invändning. *Sveriges Domareförbund* anser att det finns skäl att ytterligare överväga frågan.

Skälen för regeringens bedömning: I en del länder som har regler om rätt till återkrav utan lösen finns det undantagsbestämmelser för köp i reguljär handel. Som exempel kan nämnas Frankrike, Nederländerna, Schweiz och Österrike.

Som ett huvudargument för exstinktionsprincipen brukar hänvisas till handelns och omsättningens intressen. Dessa intressen gynnas naturligtvis bäst av att försäljningen inte hämmas av att konsumenter och andra tvekar att handla på grund av risken att förlora det köpta. Motsvarande argument kan i ett system med rätt till återkrav utan lösen anföras till stöd för att man skall ha undantagsregler som innebär att en sådan rätt inte gäller vid köp i den reguljära handeln. Köpare bör inte åläggas att då göra alltför omfattande och djuplodande undersökningar beträffande varornas ursprung. Det är oftast inte heller praktiskt möjligt för en enskild köpare att i sådana fall göra några verkligt meningsfulla kontroller i fråga om säljarens rätt att överlåta egendomen. Det ligger nära till hands att, när kunden frågar varifrån och under vilka omständigheter varorna har köpts in etc., dessa undersökningar i praktiken mynnar ut i att han blir hänvisad till att godta de uppgifter som säljaren lämnar eller att han helt enkelt inte får någon information med hänvisning till att de omfrågade förhållandena utgör en affärshemlighet.

Vad som hittills har sagts utgör i och för sig stöd för att det bör finnas någon form av undantagsregel beträffande sådana varor som har köpts i den reguljära handeln. Det finns emellertid skäl som talar mot att införa en undantagsregel.

Till att börja med är det svårt att på ett lämpligt sätt definiera ett undantag för den reguljära handeln. Begreppet är ju inte i sig entydigt eller klart. Ett kriterium för en undantagsregel skulle kunna vara ett fast försäljningsställe. Mot detta kan dock invändas att inte heller detta begrepp har någon i sig given innebörd och att det för en köpare, som utan att känna till förhållandena på orten handlar i en butik, inte rimligtvis kan vara möjligt att bedöma hur fast etablerad den aktuella butiken är. Köparen skulle i praktiken antagligen bli tvungen att godta de uppgifter som företaget lämnade. En annan effekt är att det vid t.ex. auktionshandel skulle uppstå skillnader mellan sådan auktionshandel som bedrivs under etablerade former vid fasta försäljningsställen och andra auktioner, vilket måste framstå som svårförståeligt för köparna. Samma problem skulle uppstå om man valde att som kriterium använda ”yrkesmässig handel” (jfr lagen [1999:271] om handel med begagnade varor). Andra tänkbara hållpunkter för avgränsningen av begreppet reguljär handel skulle kunna vara registrerad firma, försäljningspersonal, telefonkataloguppgift, omsättningsvolym etc. Sådana kriterier framstår emellertid som alltför stela och formalistiska. Inte heller begreppet näringsidkare i konsumentlagstiftningen utgör någon lämplig hållpunkt. Ett sådant kriterium skulle leda till en alltför vid avgränsning.

Oavsett vilka kriterier man väljer för att avgränsa den reguljära handeln, finns det också en påtaglig risk för att ett system med en sådan undantagsregel skulle kunna påverka förutsättningarna för konkurrens mellan olika företag. En undantagsregel som tar sikte på köp som sker i den reguljära handeln skulle innebära att denna handel på ett oönskat sätt gynnades framför annan handel. En gränsdragning mellan reguljär handel och annan handel skulle ju medföra att köparens rätt att behålla en vara,

som visade sig vara stulen, blev beroende av var köpet hade skett. En kund som handlat i en affär utan att i praktiken ha gjort några undersökningar skulle få behålla det köpta, medan den som handlat på annons skulle förlora egendomen även om han vid sitt köp hade gjort alla de undersökningar som man rimligen kunde kräva.

Vidare skulle ett undantag för den reguljära handeln få praktisk betydelse endast i den mån det faktiskt förekommer köp i god tro av stöldgods i den reguljära handeln. En annan förutsättning är att det i de aktuella fallen upptäcks att det är fråga om stulen egendom. Upptäcks inte detta, blir eventuella undantagsregler endast av teoretiskt intresse. Av avgörande betydelse för bedömningen är också hur ofta köpare, som i den reguljära handeln har köpt egendom som visar sig vara stulen, verkligen kan sägas ha gjort detta i god tro. Är köparen inte i god tro, skall egendomen lämnas tillbaka till den bestulne, oavsett om lagregleringen bygger på vindikations- eller exstinktionsprincipen.

Av intresse i sammanhanget är då främst sådan begagnad egendom som traditionellt anses vara särskilt stöldbegärlig, t.ex. smycken, datorer, TV-apparater och mobiltelefoner. Det kan konstateras att, i förhållande till mängden stulen egendom, det mycket sällan upptäcks att stulna föremål av detta slag har sålts inom den reguljära handeln. Beträffande detta slags stöldgods kan man nog alltså utgå från att det inte finns något större praktiskt behov av att ha undantagsregler av det nu diskuterade slaget.

Det är möjligen mera problematiskt när det är fråga om ny egendom. Det förekommer att hela varupartier stjäls från affärer och köps in av andra butiker som säljer varorna vidare inom ramen för sin ordinarie försäljningsverksamhet. Köparen kan ibland förmodas känna till att det är fråga om stöldgods, medan det vid andra tillfällen kan förhålla sig så att han tror att det köpta är ett konkursparti. Det är i så fall ofta fråga om varor som är märkes- eller företagsneutrala och av samma typ som säljs i många andra affärer. Beträffande sådana varor kan det sällan krävas av en köpare att han genom en undersökning av varan skall kunna inse att det är fråga om stöldgods. Köparen har alltså knappast någon möjlighet att skydda sig mot risken att köpa stöldgods och få lämna ifrån sig det köpta. Detta talar för att det av hänsyn till köparen borde tillskapas någon form av undantagsregel när det gäller den här sortens egendom. Men sådant stöldgods lär i regel vara svårt att spåra och identifiera. Som utredningen konstaterar skulle en undantagsregel därför få en begränsad praktisk betydelse även i dessa fall.

Till detta kommer att det för köparnas del knappast finns något större behov av en undantagsregel för att de skall kunna hålla sig skadeslösa när det är fråga om köp i den reguljära handeln. Om en köpt vara visar sig vara stulen, föreligger ett rättsligt fel. Som kommer att närmare utvecklas i avsnitt 9 föreslår regeringen att det i konsumentköplagen införs tvingande bestämmelser om säljarens ansvar för rättsliga fel. Den där föreslagna bestämmelsen ger konsumenten en rätt att vid rättsligt fel häva köpet och även få ersättning för den skada han lider till följd av felet. Man kan utgå från att konsumentens möjlighet att göra dessa rättigheter gällande i praktiken är större när köpen har skett i etablerade butiker och affärer än när säljaren har sålt varan t.ex. per annons eller på en loppmarknad.

Sammanfattningsvis delar regeringen den bedömning utredningen gör att övervägande skäl talar emot att det införs undantag för sådana fall då egendomen har köpts i den reguljära handeln. Det kan nämnas att flera andra länder, däribland Danmark, Norge och Finland, inte heller har några undantagsregler för reguljär handel.

6 Tidsbegränsning av rätten att kräva tillbaka egendomen

Regeringens förslag: Rätten att kräva tillbaka egendomen skall upphöra sex månader efter det att den ursprunglige ägaren fick vetskap om var egendomen finns. Rätten att kräva tillbaka egendomen utan att betala någon lösen skall vidare upphöra när förvärvaren i god tro har innehaft egendomen i tio år (hävd).

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens (se betänkandet s. 117 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget om en tidsfrist på sex månader eller har inte någon invändning mot det. *Svea hovrätt* och *Uppsala tingsrätt* ifrågasätter om det verkligen finns skäl att ha en längre frist än tre månader. *Åklagarmyndigheten i Göteborg* anser att fristen bör vara längre än sex månader och föreslår att den bestäms till ett år. *Riksantikvarieämbetet* har samma uppfattning. – Remissinstanserna har skilda åsikter om den föreslagna regeln om hävd. *Uppsala tingsrätt*, *Institutet för sjö- och annan transporträtt vid Stockholms universitet* och *Sveriges advokatsamfund* förespråkar en kortare hävdetid, medan *Rikspolisstyrelsen* förordar en längre. *Åklagarmyndigheten i Malmö* anser att regeln leder till orimliga konsekvenser när det gäller särskilt värdefull egendom, t.ex. kulturminnesföremål. *Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde* motsätter sig regeln med hänvisning till att museiföremål ofta hålls gömda under en längre tid. Även *Sveriges Försäkringsförbund* menar att hävderegeln inte bör gälla för konst- och andra kulturföremål. *Riksåklagaren* pekar på att det finns ett samband mellan regeln och hur lösenbeloppets storlek skall beräknas. Om utredningens förslag om en övergång till värdeprincipen vid bestämmandet av lösenbeloppets storlek genomförs, anser Riksåklagaren att hävdetiden måste vara väsentligt längre för sådan egendom som omfattas av lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (kulturminneslagen) och för andra museiföremål o.d.

Skälen för regeringens förslag

Rätten att kräva tillbaka egendomen bör vara tidsbegränsad

I svensk rätt finns det inte några regler om preskription av äganderätt till lös egendom. Om lagen inte längre godtar godtrosvärv av äganderätt till t.ex. stöldgods och det inte införs regler som innebär att den bestulnes

rätt upphör efter viss tid, kommer han därför att kunna vara bibehållen sin äganderätt till egendomen för all framtid.

Regeringen delar utredningens bedömning att den tid under vilken det finns en rätt att kräva tillbaka egendomen utan att betala lösen bör begränsas. Det är knappast rimligt att den som med äganderättsanspråk har en sak skulle för all framtid riskera att bli av med den om det framkommer att den är stulen. En evig rätt att kräva tillbaka stöldgods utan lösen skulle innebära att sådan egendom för alltid utgjorde stöldgods och därmed aldrig kunde bli föremål för laglig omsättning, såvida inte den bestulne dessemellan återfick egendomen. En sådan ordning skulle inte bara stå i strid mot handels- och omsättningsintressen utan även innebära att egendomen under obegränsad tid kunde vara objekt för häleribrottslighet. Så gott som samtliga länder, vars lagstiftning på området utredningen har undersökt, har regler som innebär en tidsbegränsning av rätten att kräva tillbaka egendomen utan att behöva betala någon lösen.

Rätten bör upphöra sex månader efter vetskap om var egendomen finns

Den som i god tro har förvärvat egendom och efter förvärvet får anledning att misstänka att egendomen kan vara stulen eller frånhänd ägaren på något annat sätt som innebär att ägaren har rätt att få tillbaka egendomen har ett berättigat krav på att inom rimlig tid få reda på ägarens inställning till giltigheten av förvärvet, om ägaren är känd. Även om det finns en misstanke om att egendomen har tillgripits från ägaren, kan förvärvaren ju inte vara säker på att ägaren själv anser att så är fallet. Ägaren kan även av andra skäl vara ointresserad av att få tillbaka egendomen. Det bör därför krävas av en ägare som vill få tillbaka sin egendom att han inte är passiv utan framställer sitt krav inom viss tid. Om han underlåter detta, bör han inte vara bibehållen sin äganderätt i förhållande till en godtroende förvärvare, utan äganderätten bör då övergå till denne.

När det gäller inom vilken tid ägaren skall göra sitt återkrav gällande för att ha kvar rätten att få tillbaka sin egendom finns det skäl att jämföra med vad som nu gäller om rätt att mot lösen återfå egendom som någon annan har blivit ägare till genom ett godtrosvärv.

Den som på grund av någon annans godtrosvärv har förlorat äganderätten till egendomen har rätt att få tillbaka den mot lösen, om han kräver tillbaka den från innehavaren inom tre månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav (4 § godtrosvärvslagen).

Efter en övergång till vindikationsprincipen för olovligt tillgripen egendom är det av värde att tidsfristen för ett återkrav utan skyldighet att betala någon lösen och för ett krav på att mot lösen återfå egendomen blir densamma. Frågan om förvärvaren innehar egendomen med äganderätt på grund av ett giltigt godtrosvärv eller om den bestulne har en ovillkorlig rätt att återfå egendomen på grund av att det rör sig om olovligt tillgripen egendom kan nämligen vara oklar när återkravet framställs.

Vid godtrosvärv är tidsfristen alltså tre månader. Den som vill göra gällande att han är berättigad att få tillbaka egendomen utan att betala lösen kan dock ofta behöva längre tid än detta. Det kan t.ex. finnas anledning att avvakta resultatet av en polisutredning och utfallet av försäk-

ringsrättsliga bedömningar. Det föreligger också ett starkt intresse hos den som innehar egendomen att inom rimlig tid få klarhet i om han kommer att få behålla den eller inte. Regeringen anser att den av utredningen föreslagna sexmånadersfristen är väl avvägd. Fristen ger ägaren ett skäligt rådrum för att överväga hur han skall göra, samtidigt som den inte kan anses orimligt lång med hänsyn till innehavarens intresse av att få veta om han får behålla egendomen.

Det kan tilläggas att den föreslagna ordningen kan få till konsekvens att en förvärvare som efter en tids innehav kommer i ond tro inte med säkerhet kan veta om han redan har fått äganderätten till egendomen; det kan ju teoretiskt sett vara så att den från vilken egendomen tillgripits har fått vetskap om var egendomen finns men ändå inte hört av sig under sexmånadersfristen. Detta kan i sin tur leda till att det kan bli svårt att avgöra om förvärvaren gör sig skyldig till något brott om han disponerar över egendomen. Sådana gränsdragningsproblem torde dock vara oundvikliga i ett regelsystem av det här slaget. De svårigheter som här redovisats bör därför inte hindra att regeln införs.

Eftersom det, som sagts, är önskvärt att fristerna för återkrav utan lösen och för återkrav mot lösen är lika långa, föreslår regeringen att även fristen för återkrav mot lösen bestäms till sex månader.

Det bör också övervägas hos vem ägaren skall framställa ett krav på att få tillbaka egendomen utan lösen. Även här finns det skäl att jämföra med vad som nu gäller om rätt att mot lösen återfå egendom som någon annan har blivit ägare till genom ett godtrosförvärv. Som har framgått gäller i fråga om ett sådant återkrav att egendomen skall återkrävas från innehavaren. Med innehavaren avses i första hand godtrosförvärvaren själv. Egendomen kan emellertid också innehas av annan, t.ex. en hyresman, och i så fall kan egendomen återkrävas hos denne. Av samma skäl som redovisats för att tidsfristerna för återkrav bör vara lika långa framstår det som naturligt att ett återkrav utan lösen kan framställas hos samma personer som ett återkrav mot lösen, låt vara att det här gäller inte bara en lösenrätt utan själva äganderätten. Regeringen anser således att ett återkrav utan lösen bör kunna framställas inte bara gentemot den som i god tro förvärvat egendomen utan också gentemot någon som tagit emot den och innehar den för förvärvarens räkning.

Rätten att kräva tillbaka egendomen utan lösen bör även upphöra på grund av annans hävd

Det kan vara så att ägaren förblir okänd för innehavaren under lång tid, kanske för all framtid. Om det efter lång tid skulle uppdagas att egendom, som dittills innehafts av en godtroende förvärvare, har stulits för länge sedan, är det inte rimligt att innehavaren under alla förhållanden skall behöva avstå från egendomen. Han kan i god tro ha utgått från att han är ägare och inrättat sig efter detta och även utåt framstått som ägaren. Efter viss tid bör det faktiska förhållandet få skydd så att det uppnås lugn om rättsförhållandena. I enlighet med vad utredningen har kommit fram till bör därför en regel om återkrav utan lösen kompletteras med en regel om hävd som möjliggör för en godtroende förvärvare att få äganderätt till egendomen efter en längre tids innehav.

Frågan blir då hur lång denna hävdetid bör vara. Utredningen föreslår tio år.

För en kort hävdetid talar, som Sveriges advokatsamfund påpekar, att en godtroende förvärvare inte skall behöva befinna sig i en utsatt position alltför länge. Även om det således kan anföras skäl för så korta hävdetider som tre eller fem år, i vart fall om det handlar om egendom som inte är vare sig unik eller särskilt värdefull, anser regeringen att kortare hävdetider än tio år inte bör komma i fråga. Med kortare hävdetider skulle det kunna löna sig för en tjuv eller en hälare att ligga och trycka på egendomen och sälja den när det har förflutit så lång tid att han kan utgå från att ägaren anser att det inte är meningsfullt att framställa anspråk på egendomen, eftersom någon kan ha förvärvat äganderätten till den på grund av hävd. När det gått tio år har den bestulne i många fall vant sig vid förlusten av det stulna. Han kan ha skaffat sig annan egendom som ersättning och är normalt inte intresserad av att få tillbaka egendomen, särskilt inte om han har fått ut försäkringsersättning som i så fall måste återbetalas. Inte heller för en handlare torde det vanligen efter mer än tio år finnas något intresse av att få tillbaka en stulen vara. En tioårig hävdetid ligger dessutom nära till hands vid en jämförelse med den tioåriga preskriptionstid som gäller i fordringsförhållanden. Som regel skulle den som tvingas att lämna ifrån sig egendomen till den rätte ägaren då ha kvar möjligheten att rikta anspråk mot säljaren.

När det gäller värdefull eller unik egendom, såsom föremål som omfattas av kulturminneslagen, konst och egendom med ett bestående högt affektionsvärde, kan det, som några remissinstanser påpekar, finnas skäl som talar för att en tioårig hävdetid är alltför kort och att det borde vara en betydligt längre hävdetid för sådan egendom – eller kanske ingen hävdetid över huvud taget. Regeringen kan förstå den kritik som utredningens förslag möter i denna del. Samtidigt delar regeringen utredningens bedömning att det stöter på stora svårigheter att på ett rimligt sätt definiera den egendom som skulle omfattas av en längre hävdetid alternativt ett undantag från regeln om hävd. Eftersom en hävderegler blir avgörande för vem som skall betraktas som den rätte ägaren till en sak i ett visst skede, är det nödvändigt att regeln är klar och lättillämpad. Det bör därför i stället undersökas om det är möjligt att för sådan egendom uppnå en ordning som är godtagbar utan att behöva ha olika regler för olika slags egendom.

Om den bestulne har förlorat sin äganderätt till egendomen på grund av någon annans hävd, bör han därefter ha rätt att få tillbaka egendomen mot lösen. Som kommer att framgå av avsnitt 7 föreslår regeringen att det införs en lösenrätt vid hävd. Som också kommer att framgå där gör regeringen – till skillnad från utredningen – bedömningen att lösenbeloppets storlek även i framtiden bör bestämmas enligt den i dag gällande s.k. vederlagsprincipen. Det innebär t.ex. att ett museum, som blivit bestulet på en värdefull tavla som påträffas först sedan någon fått äganderätt till den på grund av hävd, har möjlighet att på samma sätt som i dag få tillbaka tavlan genom att till innehavaren betala så mycket som denne har betalat för den. Därmed faller också i allt väsentligt skälen för en särskild, längre hävdetid för värdefull och unik egendom.

Mot bakgrund av det anförda anser regeringen att det är möjligt att ha en och samma hävdetid för all egendom och att hävdetiden lämpligen bör vara tio år.

När det slutligen gäller frågan om beräkningen av hävdetiden menar Riksåklagaren att utgångspunkten för hävdetiden bör vara den tidpunkt då den ursprunglige ägaren förlorade egendomen och inte, som utredningen föreslår, först då egendomen överlåtits och kommit i en godtroende förvärvares hand. Den av Riksåklagaren förordade lösningen skulle i och för sig underlätta bedömningen av om viss egendom fortfarande kan utgöra objekt för häleribrottslighet. Men samtidigt är det svårt att tänka sig någon annan utgångspunkt för beräkningen av hävdetiden än den som utredningen föreslår. För att någon skall få äganderätt på grund av hävd bör det krävas att egendomen innehafts med äganderättsanspråk under hävdetiden; innehavaren bör under hela hävdetiden ha haft egendomen som sin egen. Det är ett sådant längre innehav som bör utgöra grunden för att äganderätten skall övergå till innehavaren (jfr 16 kap. jordabalken om hävd till fast egendom).

Om det är flera innehavare efter varandra, bör – som utredningen föreslår – en senare innehavare som grundar sitt innehav på en överlåtelse eller ett s.k. universalfång få tillgodoräkna sig den tid som en tidigare innehavare innehaft egendomen.

7 Lösen

Regeringens förslag: Om äganderätten till viss egendom har övergått till någon annan på grund av hävd, skall den ursprunglige ägaren ha rätt att få tillbaka egendomen mot lösen – på samma sätt som är fallet när äganderätten har övergått till någon annan på grund av ett godtrosvärv.

Regeringens bedömning: Lösenbeloppet bör även fortsättningsvis motsvara förvärvarens kostnader för förvärv av egendomen och dess förbättring (vederlagsprincipen).

Utredningens förslag: I fråga om införande av en lösenrätt sedan äganderätten övergått till någon annan på grund av hävd överensstämmer utredningens förslag med regeringens (se betänkandet s. 127). Utredningen föreslår däremot att lösenbeloppet skall bestämmas enligt den s.k. värdeprincipen, dvs. till ett belopp som motsvarar egendomens värde (se betänkandet s. 133 f.).

Remissinstanserna: Införande av en lösenrätt: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan någon invändning. *Institutet för sjö- och annan transporträtt vid Stockholms universitet* ser dock förslaget som en onödig och principvidrig komplikation. Hur lösenbeloppets storlek bör bestämmas: Flera remissinstanser (*Svea hovrätt, Uppsala tingsrätt, Riksåklagaren, Institutet för sjö- och annan transporträtt vid Stockholms universitet, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde, Stiftelsen Nordiska museet, Riksantikvarieämbetet* och *Sveriges Försäkringsförbund*) motsätter sig förslaget eller i vart fall ifrågasätter om det finns tillräckliga skäl för att övergå till värdeprincipen. Flera av

dessa remissinstanser pekar särskilt på att det kan bli ekonomiskt omöjligt för t.ex. museer att använda sin lösenrätt om värdeprincipen införs.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Som har framgått tidigare (avsnitt 6) föreslår regeringen att den som under tio år i god tro har innehaft egendom får äganderätt till egendomen på grund av hävd.

Lika med utredningen anser regeringen att en ursprunglig ägare som har förlorat sin äganderätt på grund av någon annans hävd bör ha rätt att få tillbaka egendomen mot lösen. Annars skulle den ursprunglige ägaren efter denna tidpunkt vara sämre ställd än om han hade frånhänt egendomen genom ett vanligt godtrosförvärv. En lösenrätt är således nödvändig och också i linje med syftet bakom de övriga förslagen till ändringar i godtrosförvärvslagen, nämligen att stärka den bestulnes rätt.

Enligt 5 § godtrosförvärvslagen skall lösen motsvara ägarens kostnader för förvärv av egendomen och dess förbättring (den s.k. vederlagsprincipen). I förarbetena (prop. 1985/86:123 s. 12 f., s. 29 f. och s. 33) diskuterades utförligt om lösenbeloppet borde bestämmas enligt den principen eller enligt den s.k. värdeprincipen. Värdeprincipen innebär att lösenbeloppet bestäms till egendomens värde i den allmänna handeln vid den tidpunkt då lösenrätten utövas.

Genom den av regeringen föreslagna regeln om rätt till återkrav utan lösen kommer lösenbestämmelsens tillämpningsområde att minska väsentligt. En ursprunglig ägare kommer att ha rätt att få tillbaka egendomen mot lösen i två situationer, nämligen dels när en förvärvare har blivit ägare till egendomen på grund av att han har gjort ett giltigt godtrosförvärv, dvs. då den nya regeln om återkrav utan lösen inte är tillämplig, dels när en förvärvare har blivit ägare till egendomen på grund av hävd.

Utredningen menar att värdeprincipen är mest ändamålsenlig när det gäller att bestämma lösenbeloppets storlek i dessa situationer. Utredningen hänvisar till att det är rimligt att den som, trots att han gjort ett godtrosförvärv, tvingas avstå från egendomen så långt det är möjligt hålls skadeslös. Utredningen framhåller också att hänsynen till den ursprunglige ägaren avtar med tiden medan hänsynen till förvärvaren ökar.

De sålunda anförda skälen för en övergång till värdeprincipen är riktiga. Men de är, som redan antytts, enligt regeringens mening ändå inte tillräckliga för en övergång till värdeprincipen. Det måste också beaktas att lösenrätten – i båda de nämnda lösensituationerna – främst tar sikte på möjligheten att återställa konst- och kulturföremål samt föremål med ett särskilt affektionsvärde. Värdestegringen är ofta avsevärd på sådana saker. En tillämpning av värdeprincipen vid bestämmande av lösen på sådan egendom skulle i många fall kunna leda till att lösenrätten blev närmast illusorisk. Vederlagsprincipen ger onekligen en bättre garanti för att den ursprunglige ägaren verkligen har ekonomisk möjlighet att lösa till sig egendomen. Till skillnad från utredningen gör alltså regeringen bedömningen att lösenbeloppet vid ett godtrosförvärv även i framtiden bör bestämmas enligt vederlagsprincipen. Av samma skäl, och eftersom det är önskvärt att samma princip gäller vid båda lösensituationerna, bör lösenbeloppet bestämmas enligt vederlagsprincipen även vid lösen från en förvärvare som har blivit ägare till egendomen på grund av hävd.

I sammanhanget skall nämnas en fråga där regeringen inte finner tillräckliga skäl för lagstiftning. Om en ägare har fått ersättning för egendomens värde av en förvärvare som inte längre hade egendomen kvar, skall han enligt ett särskilt lagförslag från utredningen ha rätt att därefter få tillbaka egendomen mot lösen om denna påträffas hos en ny förvärvare (se betänkandet s. 129 f.). Utredningens förslag rör alltså den situationen att en godtroende förvärvare av egendom, som omfattas av den föreslagna regeln om rätt till återkrav utan lösen, inte har egendomen kvar när han utsätts för ett sådant krav. Enligt utredningen är rättsläget då sådant att ägaren som regel i stället har rätt att få ersättning för egendomens värde, en bedömning som några remissinstanser ifrågasätter. En remissinstans anser dessutom, för det fall att det införs en sådan regel om lösenrätt från en senare förvärvare, att en ägares rätt till ersättning för egendomens värde bör regleras. Det saknas dock beredningsunderlag för att överväga en reglering av den situationen att en ägare vänder sig till en tidigare innehavare och begär ersättning för egendomens värde, en situation som också kan antas bli relativt ovanlig. Som utredningen själv är inne på lär det under alla förhållanden bli ytterst sällsynt att en ägare först uppbär ersättning för egendomens värde och därefter påträffar egendomen och vill framställa anspråk på att få tillbaka den. Regeringen anser att det inte finns tillräckligt behov av att i lag reglera frågan om en eventuell lösenrätt, utan frågan bör lämnas åt rättstillämpningen.

Över huvud taget bör lagstiftning av detta slag inte göras alltför utförlig utan uppta de grundläggande reglerna. Mera praktiska frågor kan bättre besvaras i rättstillämpningen, t.ex. vad som gäller om den aktuella egendomen har ökat eller minskat i värde eller om egendomen har ersatts av annan egendom eller bearbetats och vem som har rätt till egendomens avkastning. Det rör sig om sådana frågor som inte behöver styras av lagen och som – liksom i dag – bör lämnas oreglerade och lösas i rättstillämpningen med ledning av lagen och med utgångspunkt i allmänna obligationsrättsliga och sakrättsliga principer. Utredningen tar upp en del av dessa frågor och redovisar sin uppfattning om vad som torde komma att gälla (se betänkandet särskilt s. 153 f.). Regeringen finner för sin del inte anledning att närmare behandla dessa frågor.

8 Utlämnande av beslagtagna egendom till målsäganden

<p>Regeringens förslag: Det införs regler som innebär att egendom som tagits i beslag snabbare kan återställas till målsäganden.</p>

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens (se betänkandet s. 147 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan någon principiell invändning. *Riksdagens ombudsmän (JO)* är av uppfattningen att återställandebeslagen helt bör föras bort från tillämpningsområdet för beslagsinstitutet men motsätter sig inte att utredningens förslag genomförs som ett provisorium till dess att man

finner en mera övergripande lösning på frågan om hanteringen av återställandebeslagen. Med hänsyn till arten av de rättsliga överväganden som kan komma att aktualiseras anser JO att beslut att lämna ut beslagtagna egendom till målsäganden alltid skall fattas av åklagaren. *Riksåklagaren* anmärker att förslaget innebär en genomgripande förändring av ett straffprocessuellt tvångsmedel och att det finns en rad oklarheter som kräver ytterligare överväganden. Mot den bakgrunden kan Riksåklagaren inte tillstyrka förslaget på det sätt det är utformat.

Skälen för regeringens förslag: Egendom som skäligen kan antas vara fränhänd annan genom brott kan tas i beslag, s.k. återställandebeslag. Ett återställandebeslag fyller inte något utredningssyfte utan har endast till ändamål att säkerställa målsägandens rätt till egendomen.

I dag krävs det att den hos vilken beslaget har gjorts går med på att den beslagtagna egendomen lämnas ut till målsäganden för att polis och åklagare under förundersökningen skall kunna besluta om detta. Utredningen föreslår att möjligheten att besluta om ett utlämnande till målsäganden utvidgas betydligt. Utredningens förslag innebär att åklagaren eller undersökningsledaren skall kunna besluta att ett beslagttaget föremål skall lämnas ut till målsäganden om det är uppenbart att denne har bättre rätt till föremålet än den hos vilken beslaget gjordes. Syftet med förslaget är att göra det praktiskt möjligt för ägaren att säkerställa sin rätt till den beslagtagna egendomen.

Utredningens förslag kan i korthet sammanfattas enligt följande. Framställer en målsägande ett anspråk på det beslagtagna föremålet, kan åklagaren eller undersökningsledaren under vissa förutsättningar besluta att det skall lämnas ut till målsäganden. En förutsättning är att den från vilken beslaget gjordes har underrättats om att det kan komma att fattas ett sådant beslut. En andra förutsättning är att åtal inte har väckts. En tredje förutsättning är att beslaget inte bör bestå till följd av att föremålet skäligen kan antas äga betydelse för utredning om brott eller vara på grund av brott förverkat. Föremålet skall med andra ord vid beslutet vara beslagttaget endast på den grunden att det skäligen kan antas vara avhänt någon genom brott. Slutligen krävs för ett beslut om att egendomen skall lämnas ut till målsäganden att det är uppenbart att denne har bättre rätt till föremålet än den hos vilken beslaget gjordes. Så blir – med regeringens övriga förslag – normalt fallet då egendomen olovligen har tagits från målsäganden. Det saknar härvid betydelse att den hos vilken beslaget har gjorts hävdar att han har köpt egendomen i god tro. Naturligtvis kan en begäran från målsäganden också bifallas när den hos vilken beslaget gjorts har av sagt sig alla anspråk på egendomen. I ett sådant fall kan dessutom beslaget hävas och egendomen lämnas ut till målsäganden. I övriga fall får beslaget hävas av åklagaren eller undersökningsledaren först tre veckor efter det att en underrättelse om beslutet har sänts till den hos vilken beslaget gjordes. Fram till dess att beslaget hävts har den från vilken beslaget gjordes möjlighet att få rättens prövning av beslutet. Ett beslut av åklagaren eller undersökningsledaren att föremålet *inte* skall lämnas ut till målsäganden får däremot inte överklagas till tingsrätten.

En övergång till vindikationsprincipen när det gäller stöldgods och annan olovligt tillgripen egendom kommer att i hög grad minska utrymmet för godtrosförvärv av egendom som har åtkommit genom brott. När det gäller egendom som inte kan vara föremål för godtrosförvärv är det

normalt uppenbart att målsäganden har bättre rätt till egendomen än den hos vilken beslaget har gjorts. Utredningens förslag skulle möjliggöra ett enklare och snabbare återställande av stöldgods och annan olovligt tillgripen egendom till målsäganden. Det är knappast rimligt att en målsägande i sådana fall skall behöva vänta på rättens avgörande i brottmålet för att få tillbaka sin egendom, alltså trots att det är uppenbart att egendomen tillhör honom.

Som JO och Riksåklagaren anmärker innebär förslaget att det överlåts åt i första hand polis och åklagare att ta ställning i tvister av rent civilrättslig art. Det är som påpekas riktigt att det i och för sig inte omedelbart kan anses omfattas av polis- eller åklagarrollen att ta ställning i sådana tvister. Samtidigt bör det noteras att åklagare i många fall för talan om enskilt anspråk inom ramen för en brottmålsprocess. Och i praktiken kan frågor av det nu aktuella slaget knappast fattas av någon annan än polisen eller åklagaren. Det är dessutom så att förslaget innebär att den hos vilken beslaget har gjorts skall kunna få utlämnandefrågan prövad även av domstol. Förslaget utgör inte heller något avsteg från principen att en civilrättslig tvist skall prövas i domstol genom ett slutligt avgörande i ett där anhängigt mål. Ett beslut om att egendomen skall lämnas ut till en målsägande innebär inte ens efter en rättslig prövning av ett sådant beslut att frågan om själva rätten till egendomen kommer att vara rättskraftigt avgjord. I praktiken leder ett utlämnande av beslagtagna egendom till målsäganden emellertid till att kravet på att vidta rättsliga åtgärder överflyttas från målsäganden till den hos vilken beslaget har gjorts. Det är alltså denne som efter ett sådant beslut kommer att tvingas vidta rättsliga åtgärder, om han vill ha tillbaka egendomen.

Regeringen delar alltså utredningens bedömning att institutet återställandebeslag bör kunna användas för att enklare och snabbare än i dag återställa brottsligt åtkommen egendom till rätt ägare och anser att utredningens förslag bör genomföras.

I enlighet med utredningens förslag bör reglerna gälla alla uppenbara fall då egendom har frånhänts någon genom brott. Även vid andra brott än sådana som omfattas av vindikationsprincipen kan det nämligen vara uppenbart att beslagtagna egendom tillhör en målsägande.

De beslut som är aktuella måste i de allra flesta fall anses vara av sådan enkel beskaffenhet att de, som utredningen föreslår, bör kunna fattas inte bara av åklagaren utan också av en undersökningsledare inom polisen. Om mera komplicerade rättsliga överväganden i något fall visar sig nödvändiga, blir det i praktiken ändå naturligt att det överlåts åt åklagaren att fatta beslutet.

Även den som har trätt i målsägandens ställe, t.ex. ett försäkringsbolag, bör ha rätt att framställa anspråk på det beslagtagna föremålet och kunna få det utlämnat till sig. Som Sveriges Försäkringsförbund anmärker bör detta framgå av lagtexten.

9 Säljarens ansvar för rättsliga fel

Regeringens förslag: I konsumentköplagen införs tvingande bestämmelser om rättsligt fel som ger köparen rätt att häva köpet om tredje man har äganderätt till det köpta, dvs. en regel som innebär en rätt för köparen att få tillbaka det han har betalat för varan, och i vissa fall även få skadestånd av säljaren.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens (se betänkandet s. 107 f.).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har någon invändning mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: En regel om rätt till återkrav utan att betala någon lösen leder till att en godtroende köpare kan tvingas att lämna ifrån sig det köpta utan att få någon ersättning.

Om någon annan än säljaren har äganderätt eller panträtt eller annan liknande rätt till en försåld vara och försäljningen inte har skett med förbehåll för denna rätt, är varan enligt 41 § köplagen (1990:931) behäftad med ett rättsligt fel. De påföljder som köparen får göra gällande gentemot säljaren är att begära att felet avhjälpas, att en annan vara levereras, att det sker prisavdrag eller att köpet hävs. Köparen har alltid rätt till prisavdrag och, om felet är väsentligt, att häva köpet. Vidare har köparen rätt till ersättning för den skada han lider på grund av ett rättsligt fel som förelåg vid köpet, om han varken kände till eller borde ha känt till felet, dvs. var i god tro om säljarens rätt att förfoga över varan. Säljarens skadeståndsansvar är strikt, dvs. oberoende av eget vållande.

Eftersom 41 § köplagen är dispositiv, kan säljaren i det enskilda fallet i och för sig friskriva sig från ansvar för rättsliga fel. Ett införande av en regel om rätt till återkrav utan lösen beträffande olovligt tillgripen egendom kan dock inte anses vara tillräckligt skäl för att 41 § görs tvingande i något avseende, vilket Sveriges Konst- och Antikhandlareförening efterfrågar. Det förtjänar att nämnas att 36 § avtalslagen, som gör det möjligt att jämka avtalsvillkor som medför ett oskäligt resultat för någon av parterna, är tillämplig även på köpeavtal.

Konsumentköplagen (1990:932), som är tvingande till köparens förmån och som gäller köp av lösa saker som en näringsidkare säljer till en konsument, innehåller inte någon motsvarighet till 41 § köplagen. Skälet till detta är att när lagen kom till ansågs sådana fel ha en mycket begränsad betydelse vid konsumentköp, varvid det särskilt hänvisades till att reglerna om godtrosvärk gav konsumenterna ett starkt skydd. En analogi med köplagens regler ansågs dock kunna komma ifråga om problem ändå skulle uppstå (se SOU 1984:25 s. 138).

Mot bakgrund av det nyss sagda är det uppenbart att, när en köpare inte längre kan göra godtrosvärk av olovligt tillgripen egendom, det uppkommer ett behov av en uttrycklig reglering av säljarens ansvar för rättsliga fel i konsumentköplagen. Det bör alltså införas tvingande bestämmelser som ger ett skydd för konsumenten om en vara har ett rättsligt fel som består i att tredje man har äganderätt till varan. Liksom motsvarande regel i köplagen bör en reglering i konsumentköplagen om säljares ansvar för rättsliga fel för fullständighetens skull regleras även

situationer när tredje man har panträtt eller annan liknande rätt till det köpta.

Har tredje man äganderätt till det köpta, bör konsumenten ha rätt att häva köpet. Under förutsättning att konsumenten var i god tro om säljarens rätt att förfoga över varan bör han även ha rätt till skadestånd för det s.k. positiva kontraktsintresset, dvs. rätt till en ersättning som innebär att han försätts i samma ekonomiska situation som om avtalet hade fullgjorts. I likhet med vad som också föreskrivs i köplagen bör säljarens skadeståndsansvar vara strikt, dock med rätt för säljaren att friskriva sig från ansvar för förlust i näringsverksamhet.

Det finns givetvis fall där en konsuments rätt att göra gällande ett fel gentemot säljaren har liten praktisk betydelse, såsom då denne har försatts i konkurs eller av olika skäl inte kan förmås att göra rätt för sig. I 46 § konsumentköplagen och 56 a § lagen (1914:45) om kommission finns det därför bestämmelser som möjliggör för konsumenten att framställa sitt anspråk även gentemot andra personer.

Enligt 46 § konsumentköplagen har konsumenten rätt att rikta anspråk på grund av fel på varan mot en näringsidkare i tidigare säljled som har överlåtit varan för vidareförsäljning, om den som har sålt varan till konsumenten är på obestånd eller har upphört med sin näringsverksamhet eller inte kan anträffas. Om någon av dessa förutsättningar föreligger, har konsumenten rätt att göra sitt krav gällande direkt mot en näringsidkare i bakre led som har överlåtit varan för vidareförsäljning. Det fel som konsumenten åberopar till stöd för sitt anspråk måste ha förelegat redan när näringsidkaren i det tidigare säljledet sålde varan vidare.

Enligt 56 a § lagen om kommission får en konsument, när förhållandena är sådana att konsumenten enligt 46 § konsumentköplagen har rätt att rikta anspråk mot näringsidkare i tidigare säljled, rikta samma krav med anledning av fel på en vara mot en kommittent, som är näringsidkare, som han kan göra mot kommissionären.

Bestämmelserna i 46 § konsumentköplagen och 56 a § lagen om kommission bör vara tillämpliga även vid rättsliga fel.

10 Ikraftträdande m.m.

Regeringens förslag: Lagändringarna skall träda i kraft den 1 juli 2003. Godtrosförvärvslagen i dess nya lydelse skall vara tillämplig enbart på förvärv som har gjorts efter ikraftträdandet. I fråga om förvärv som har gjorts före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser gälla. Konsumentköplagen i dess nya lydelse skall vara tillämplig enbart på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet. I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser gälla.

Utredningens förslag: Utredningens förslag till övergångsbestämmelser överensstämmer med regeringens. Utredningen har inte föreslagit någon dag för ikraftträdande.

Remissinstanserna har inte någon invändning.

Skälen för regeringens förslag: Lagändringarna bör kunna träda i kraft den 1 juli 2003.

I enlighet med allmänna principer bör de nya bestämmelserna i godtrosvärlagen bli tillämpliga endast på förvärv som har gjorts efter ikraftträdandet. I fråga om förvärv som har gjorts före ikraftträdandet bör således äldre bestämmelser gälla. En särskild övergångsbestämmelse behövs om det. Det anförda innebär att äganderätt till egendom på grund av hävd kan uppkomma tidigast tio år efter en överlåtelse som ägt rum sedan lagändringen trätt i kraft.

På motsvarande sätt som de nya bestämmelserna i godtrosvärlagen bör de nya bestämmelserna i konsumentköplagen bli tillämpliga endast på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet. I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet bör således äldre bestämmelser gälla. Även här behövs det en särskild övergångsbestämmelse om det.

11 Ekonomiska och andra konsekvenser

Regeringens bedömning: De föreslagna lagändringarna leder inte till några ökade kostnader för det allmänna. Förslagen leder inte heller till några ökade kostnader för enskilda. Det kan antas att den nya bestämmelsen som omöjliggör godtrosvärlagen av olovligt tillgripen egendom kommer att motverka handeln med sådan egendom.

Utredningens bedömning: I fråga om kostnadskonsekvenser, där utredningens bedömning inskränker sig till konsekvenserna för det allmänna, överensstämmer utredningens bedömning med regeringens. När det gäller konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet menar utredningen att det är svårt att ha någon bestämd uppfattning om huruvida den föreslagna bestämmelsen kommer att få någon betydelse för omfattningen av handeln med stöldgods. (Se betänkandet s. 167 f.)

Remissinstanserna: Två remissinstanser har synpunkter på utredningens bedömning. *Riksåklagaren* pekar på att de nya reglerna om utlämnande av beslagtagna egendom till målsäganden kommer att föranleda relativt omfattande utbildningsinsatser. Detta, liksom den omständigheten att nya rutiner och nya blanketter måste utarbetas, torde enligt *Riksåklagaren* medföra kostnader både för polis- och åklagarväsendet. *Riksåklagaren* gör vidare bedömningen att den nya regeln som omöjliggör godtrosvärlagen av stöldgods troligen kommer att leda till ökade kostnader för förvarstaggande av stöldgods enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. (stöldgodslagen). Slutligen erinrar *Riksåklagaren* om att den informationskampanj som måste föregå införandet av de nya reglerna kommer att medföra en del kostnader. *Brottsförebyggande rådet* delar utredningens uppfattning att den nya regeln som omöjliggör godtrosvärlagen av stöldgods kan antas få den effekten att köpare blir mer försiktiga än vad de kanske är i dag och att regeln således kan antas ha en viss brottsförebyggande effekt. *Brottsförebyggande rådet* gör bedömningen att detta nog främst gäller handeln med mer värdefull egendom.

Skälen för regeringens bedömning: De föreslagna ändringarna av reglerna i 27 kap. rättegångsbalken innebär att polis och åklagare får nya arbetsuppgifter. Lagändringarna måste därför föregås av vissa utbild-

ningsinsatser. Till detta kommer att nya rutiner och nya blanketter måste utarbetas. Det kommer att leda till en del kostnader för polis- och åklagarväsendet. Regeringens bedömning är dock att åtgärderna skall kunna klaras inom ramen för befintliga anslag.

De föreslagna reglerna torde inte leda till några ökade kostnader för domstolarna.

Det kan förutsättas att statens förvaringskostnader för beslagtagna egendom kommer att minska. Samtidigt kan det dock inte uteslutas att kostnaderna för förvarstaggande enligt stöldgodslagen kan komma att öka.

Sammantaget saknas det anledning att anta att lagändringarna kommer att medföra några ökade kostnader för det allmänna.

Som har framgått leder en regel om rätt till återkrav utan att behöva betala någon lösen till att en godtroende köpare, t.ex. en näringsidkare som handlar med begagnade varor, kan tvingas att lämna ifrån sig det köpta utan att få någon ersättning. I avsaknad av regler som ger köparen rätt till kompensation på något annat sätt skulle detta i någon mån kunna leda till negativa konsekvenser för den allmänna omsättningen och medföra en otrygghet i det dagliga affärlivet. Det finns emellertid regler som ger köparen rätt till kompensation i sådana situationer. Om köparen utsätts för ett återkrav, har han enligt 41 § köplagen rätt att vända sig mot säljaren och häva köpet. Om han har ingått avtalet med en kommissionär, får han enligt 56 § första stycket lagen om kommission i stället vända sig mot kommissionären. Det finns med andra ord en rätt för köparen att få tillbaka det han har betalat för varan från säljaren alternativt kommissionären. Denna rätt för köparen kan avtalas bort, något som en köpare vid ingående av ett köpeavtal bör vara uppmärksam på.

Enligt uppgift från andra nordiska länder är för övrigt nackdelarna med regler om vindikation av stöldgods för handelns del i praktiken inte så stora, eftersom det relativt sällan förekommer att stöldgods påträffas i den reguljära handeln. Det har vidare inhämtats att vindikationsprincipen inte påverkar prisnivån på begagnade varor, vare sig beträffande den ersättning som ges vid inköpen av varorna eller försäljningspriserna (se SOU 1995:52 s. 88 f.).

En regel om att det inte är möjligt att göra godtrosförvärv av olovligt tillgripen egendom är enkel och lättbegriplig. Den kan därför antas ha en pedagogisk effekt på handeln med framför allt begagnade varor och göra köpare mer försiktiga än de är i dag. Detta kan i sin tur förmodas minska möjligheterna att få avsättning för sådan egendom. Även om risken för upptäckt för dem som säljer och köper stöldgods är liten och det endast är en liten del av den egendom som anmäls stulen som över huvud taget kan spåras eller påträffas, kan det antas att de föreslagna lagändringarna kommer att motverka handeln med stöldgods. Som Brottsförebyggande rådet framhåller gäller detta nog i högre utsträckning för mer värdefull egendom än för sådan egendom som har ett begränsat värde.

Det är därvid viktigt att lagändringarna blir allmänt kända och att det bland allmänheten sprids upplysning om godtrosförvärvslagens grundläggande regler. Allmänheten bör också bli informerad om att inte heller den nya regeln om rätt till återkrav utan lösen ger någon rätt till den som har blivit bestulen på sin egendom att själv ta tillbaka egendomen om den påträffas. Detta får anses vara en uppgift främst för Brottsförebyggande rådet.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosvärv av lösöre

Godtrosvärv av äganderätt

2 § Har någon förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning men varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han har fått den i sin besittning och var i god tro.

En förvärvare skall anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

Denna paragraf anger förutsättningarna för att ett godtrosvärv skall kunna göras. Som ett nytt andra stycke har intagits den bestämmelse som tidigare fanns i 3 §. I 3 § finns i stället ett undantag från möjligheten att göra godtrosvärv.

3 § Även om förutsättningarna för godtrosvärv enligt 2 § är uppfyllda, består ägarens rätt till egendomen, om han har frånhänts egendomen genom att någon olovligen tagit den eller tilltvingat sig den genom våld på person eller genom hot som innebar eller för den hotade framstod som trängande fara. Kräver ägaren inte tillbaka egendomen från innehavaren inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav, får förvärvaren dock äganderätt till egendomen.

Paragrafen innehåller ett undantag från möjligheten att göra godtrosvärv med stöd av 2 §. När detta undantag är tillämpligt har ägaren rätt att få tillbaka sin egendom utan att behöva betala någon lösen. Paragrafen innehåller dock en tidsbegränsning av den rätten. Övervägandena finns i avsnitt 4, där frågan om i vilka fall godtrosvärv inte skall vara möjligt behandlas, och i avsnitt 6, där frågan om en tidsbegränsning av rätten att kräva tillbaka egendomen tas upp.

Av första meningen framgår att det inte är möjligt att göra ett godtrosvärv om ägaren har frånhänts egendomen genom att någon olovligen tagit den eller tilltvingat sig den genom s.k. råntvång. I dessa fall består ägarens rätt till egendomen trots 2 §, och han har då rätt att få tillbaka egendomen även från en förvärvare som var i god tro. Någon skyldighet att betala lösen för egendomen finns inte.

Bestämmelsen anknyter till det gemensamma objektiva tillgreppsrekvisitet för brotten stöld – varmed avses stöldbrott i dess olika grader – rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel och egenmäktigt förfarande. Med att någon ”olovligen tagit” egendomen avses att någon har tagit egendomen utan ägarens eller besittarens samtycke. Bestämmelsen gäller således inte om ägaren har medgett att lämna ifrån sig egendomen, och detta oavsett om medgivandet var civilrättsligt ogiltigt på grund av svek, tvång eller utnyttjande av en ockersituation från motpartens sida (jfr 29–31 §§ avtalslagen).

Bestämmelsen gäller vidare om någon har tilltvingat sig egendomen genom våld på person eller genom hot som innebar eller för den hotade

framstod som trängande fara, råntvång. Härigenom uppnås att bestämmelsen blir tillämplig även när egendomen har frånhänts ägaren genom det s.k. utpressningsfallet av rån.

Eftersom bestämmelsen inte direkt anknyter till något brott, krävs det inte att någon kan fällas till ansvar för ett brott för att den skall bli tillämplig. Vid en talan om bättre rätt till egendomen är det tillräckligt att den rätte ägaren lägger fram bevisning om att den påträffade egendomen tillhör honom och, i fråga om t.ex. stöldgods, att den olovligen har tagits från honom.

Enligt *andra meningen* får ägaren inte vara passiv utan måste kräva tillbaka egendomen från innehavaren inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om innehavet. Underlåter han det, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om förutsättningarna för godtrosvärv enligt 2 § är uppfyllda. Någon rätt att få tillbaka egendomen enligt denna paragraf finns då inte längre mot förvärvaren eller mot eventuella senare förvärvare av egendomen.

Ett anspråk på att få tillbaka egendomen utan lösen skall, på samma sätt som sedan tidigare gäller i fråga om rätt att få tillbaka egendom mot lösen (numera regleras detta i 5 §), framställas gentemot innehavaren. Med innehavaren avses i första hand den som i god tro har förvärvat egendomen. Egendomen kan emellertid också innehas av annan, nämligen någon som på förvärvarens uppdrag och i dennes ställe har fått en mera bestående besittning av egendomen (jfr rättsfallet NJA 1992 s. 892 och prop. 1985/86:123 s. 24).

En begäran om att få ut egendomen kan framställas formlöst.

I rekvisitet att ägaren skall kräva tillbaka egendomen från innehavaren inom sex månader ligger att en begäran om detta måste komma innehavaren till handa inom den fristen (jfr prop. 1985/86:123 s. 24). Exempelvis är det alltså inte tillräckligt att en målsägande till polisen eller åklagaren framställer anspråk på att få utlämnat ett beslagttaget föremål enligt 27 kap. 4 a § första stycket rättegångsbalken. Däremot är rekvisitet uppfyllt när den hos vilken beslaget gjorts har underrättats om att det har fattats ett beslut om att föremålet skall lämnas ut till målsäganden (jfr 27 kap. 4 a § andra stycket).

Att en begäran måste komma innehavaren till handa inom en viss frist kan innebära problem för ägaren, om den som innehar egendomen är svår att få tag på. I en sådan situation får ägaren väcka talan vid domstol eller begära särskild handräckning hos kronofogdemyndigheten och lämna de uppgifter han har om innehavarens adress m.m. Domstolen eller kronofogdemyndigheten får sedan vidta ett sedvanligt delgivningsförfarande. Finns det anledning att anta att den som innehar egendomen har avvikit eller på något annat sätt håller sig undan, får delgivning i sista hand ske genom kungörelse (se 15 § delgivningslagen [1970:428]).

Det är förvärvaren som får visa att omständigheterna var sådana att ägaren måste antas ha känt till innehavet i mer än sex månader. Det är alltså förvärvaren som har bevisbördan för att ägaren har känt till innehavet, men lagtexten (”måste antas ha fått kännedom”) ger uttryck för en lättnad i beviskravet.

Hävd

4 § Har någon med äganderättsanspråk innehaft lösöre i tio år efter att ha förvärvat egendomen genom överlåtelse från någon som varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får han äganderätt till egendomen på grund av hävd. Han får dock inte äganderätt om han vid förvärvet eller under innehavet borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen. Samma regler gäller om egendomen efter en sådan överlåtelse i tio år med äganderättsanspråk innehafts av flera efter varandra på grund av överlåtelse eller arv, testamente, bodelning eller något annat liknande fång. Villkoret om god tro gäller samtliga innehavare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet att få äganderätt till egendom på grund av hävd. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Bestämmelserna är framför allt av betydelse i de fall 3 § är tillämplig, dvs. när det inte är möjligt att få äganderätt till egendom genom godtrosvärv.

Den som med äganderättsanspråk har innehaft lösöre i tio år efter att ha förvärvat egendomen genom överlåtelse från någon som varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett (jfr 2 § första stycket) får enligt *första meningen* äganderätt till egendomen på grund av hävd. En förutsättning för detta är dock att förvärvaren inte vid förvärvet eller under innehavet borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen. Förvärvaren skall med andra ord ha varit i god tro om överlåtarens förfoganderätt över egendomen både vid överlåtelsen och under hela den tioåriga innehavstiden. Det sagda framgår av *andra meningen*.

Det krävs inte att den hävdande rent faktiskt innehaft egendomen. Det är tillräckligt att han beträffande denna har företagit de åtgärder och förfoganden som regelmässigt ankommer på en ägare.

Om den ursprungliga ägaren vill göra gällande att innehavaren inte var i god tro vid förvärvet eller att den goda tron har upphört under innehavstiden, ligger det på honom att ange vilka omständigheter som enligt hans uppfattning har medfört att innehavaren fått anledning att misstänka att den som överlät egendomen inte var behörig att göra det. Den ursprungliga ägaren har även bevisbördan för att omständigheterna har förelegat. Med utgångspunkt från de bevisade omständigheterna skall därefter göras en bedömning av vad innehavaren borde ha misstänkt. Borde innehavaren ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen, får förvärvaren inte äganderätt på grund av hävd. Ang. bedömningen, jfr prop. 1985/86:123 s. 21 f. och prop. 1997/98:168 s. 11 f. och s. 20.

Att innehavaren inte kan anses ha varit i god tro om han insåg att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen är en självklarhet. Det har därför ansetts inte behöva utsägas i lagtexten.

Till skillnad från vad som krävs för att någon skall kunna göra ett godtrosvärv enligt 2 § innehåller hävderegeln inte något uttryckligt krav på att överlåtaren skall ha haft egendomen i sin besittning vid överlåtelsen. Detta utesluter inte att besittningsförhållandena kan ha betydelse. Om överlåtaren inte hade egendomen i sin besittning vid överlåtelsen, kan detta vara en anledning att ifrågasätta innehavarens goda tro om överlåtarens förfoganderätt till egendomen. Innebörden av att lagtexten

saknar ett krav på att överlåtaren skall ha haft egendomen i sin besittning är endast att det inte alltid krävs att besittningsförhållandena blir utredda.

Av *tredje och fjärde meningarna* framgår att det inte behöver vara en och samma person som har innehaft egendomen under hävdetiden. Det kan också vara flera personer efter varandra. Om ingen av dem, vare sig vid sitt förvärv eller under sitt innehav, borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen, får den senaste förvärvaren äganderätt till egendomen på grund av hävd när förvärvarnas sammanlagda innehavstid uppgår till tio år. Till skillnad från det första förvärvet, som måste ske genom överlåtelse, kan senare förvärv även ske genom arv, testamente, bodelning eller annat liknande fång, dvs. genom s.k. universalfång.

Den som har förlorat äganderätten till viss egendom på grund av någon annans hävd har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen. Bestämmelser om detta finns i 5 §.

5 § Den som på grund av någon annans godtrosvärv *eller hävd* har förlorat äganderätten till viss egendom har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.

Den som vill lösa till sig egendomen skall kräva tillbaka den från innehavaren inom *sex* månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Gör han inte det, är rätten att *få* tillbaka egendomen förlorad.

Paragrafen innehåller bestämmelser om lösenrätt för den ursprunglige ägaren sedan denne har förlorat äganderätten till viss egendom på grund av någon annans godtrosvärv eller hävd. Lösenrätt för den ursprunglige ägaren sedan denne har förlorat äganderätten till egendomen på grund av någon annans godtrosvärv gäller sedan tidigare. Den gjorda ändringen består i att en ursprunglig ägare har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen även när han har förlorat äganderätten på grund av någon annans hävd. Övervägandena i denna fråga finns i avsnitt 7.

I bestämmelsen i *första stycket* fastslås till en början principen om rätt till lösen när egendomen har gått förlorad på grund av godtrosvärv. Denna rätt till lösen får betydelse när 3 §, som ger uttryck för den s.k. vindikationsprincipen, inte är tillämplig. Det kan gälla t.ex. när den ursprunglige ägaren har frånhänts egendomen genom bedrägeri eller förskingring. Av första stycket framgår också att en ursprunglig ägare som har förlorat äganderätten på grund av någon annans hävd (se 4 §) har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.

I likhet med vad som gäller vid återkrav utan lösen (se 3 §) måste den ursprunglige ägaren, för att inte gå miste om sin lösenrätt, kräva tillbaka egendomen från innehavaren inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Detta framgår av *andra stycket*.

Hur lösenbeloppets storlek skall bestämmas anges i 6 §. Till vem lösenbeloppet skall betalas framgår av 7 §.

8 § Vad som sägs i denna lag om godtrosvärv av äganderätt gäller också godtrosvärv av panträtt.

Har någon gjort ett godtrosvärv av panträtt i lösöre och vill någon annan lösa till sig egendomen enligt 5 §, skall lösenbeloppet svara mot

värdet av den fordran för vilken egendomen är pantsatt, dock högst egendomens värde i den allmänna handeln.

Paragrafen behandlar godtrosvärv av panträtt. Bestämmelserna gäller sedan tidigare. Paragrafhänvisningen i andra stycket har dock ändrats, eftersom bestämmelserna om lösenrätt numera finns i 5 §.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.
2. I fråga om förvärv som har gjorts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

Enligt *punkten 1* träder lagen i kraft den 1 juli 2003.

I enlighet med allmänna principer blir lagen tillämplig endast på förvärv som har gjorts efter ikraftträdandet. Av *punkten 2* framgår att äldre bestämmelser skall gälla för förvärv som har gjorts före ikraftträdandet.

12.2 Förslaget till lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932)

21 a § Varan har ett rättsligt fel, om tredje man har äganderätt till varan eller har panträtt eller annan liknande rätt i den och det inte följer av avtalet att köparen skall överta varan med den begränsning som tredje mans rätt medför.

Paragrafen, som är ny, innehåller en bestämmelse som anger när en vara har ett s.k. rättsligt fel. Frågan har behandlats i avsnitt 9.

Definitionen av rättsligt fel i denna paragraf överensstämmer med motsvarande definition i 41 § köplagen (1990:931), även om den språkliga utformningen är något annorlunda.

22 § Är varan felaktig enligt 16–21 §§, får köparen enligt 23–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller för s.k. faktiska fel (16–21 §§). Däremot gäller bestämmelserna inte för rättsliga fel. Av den anledningen görs ingen hänvisning till 21 a § utan endast till 16–21 §§. Det har ansetts lämpligast att ange påföljderna vid rättsligt fel i en särskild paragraf (22 a §).

22 a § Har varan ett rättsligt fel enligt 21 a §, får köparen enligt 23 § första och andra styckena samt enligt 24–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

Utän hinder av 30 § första och andra styckena har köparen rätt till ersättning enligt 32 § för den skada han lider genom ett rättsligt fel som fanns vid köpet, om han varken kände till eller borde ha känt till felet.

Påföljder av ett rättsligt fel får även göras gällande, om tredje man påstår att han har en sådan rätt som avses i 21 a § och det finns sannolika skäl för påståendet.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser som anger vad som gäller när en vara har ett rättsligt fel. Frågan har behandlats i avsnitt 9.

I *första stycket* anges de påföljder som en köpare har rätt att göra gällande vid rättsliga fel. Det är samma påföljder som köparen har rätt att göra gällande vid faktiska fel (jfr 22 §). Till skillnad från 22 § finns här inte någon hänvisning till 23 § tredje stycket. Detta innebär att regeln där om preskription av rätten att få göra gällande ett fel när två år har flutit från det att köparen tog emot varan inte är tillämplig vid ett rättsligt fel.

Innebörden av bestämmelsen i *andra stycket* är att säljaren har ett strikt skadeståndsansvar, dvs. oberoende av eget vållande, under förutsättning att köparen var i god tro om säljarens rätt att förfoga över varan.

Av *tredje stycket* framgår att påföljder av ett rättsligt fel får göras gällande redan när tredje man påstår att han har en sådan rätt som avses i 21 a § och det finns sannolika skäl för påståendet. Det behöver alltså inte vara styrkt att tredje man har t.ex. äganderätt till varan. Kravet på sannolikhet ställs inte särskilt högt (jfr prop. 1988/89:76 s. 144 f.).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.
2. I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

Enligt *punkten 1* träder lagen i kraft den 1 juli 2003.

I enlighet med allmänna principer blir lagen tillämplig endast på avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet. Av *punkten 2* framgår att äldre bestämmelser skall gälla för avtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

12.3 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

27 Kap. Om beslag, hemlig teleavlyssning m.m.

4 a § Om en målsägande eller någon som trätt i dennes ställe har framställt anspråk på det beslagtagna föremålet och det är uppenbart att han eller hon har bättre rätt till detta än den hos vilken beslaget har gjorts, får undersökningsledaren eller åklagaren innan åtal väckts besluta att föremålet skall lämnas ut till honom eller henne.

En underrättelse om beslutet skall genast sändas till den hos vilken beslaget har gjorts.

Paragrafen, som är ny, innehåller i *första stycket* en bestämmelse om att undersökningsledaren eller åklagaren under förundersökningen kan besluta att beslagtagna egendom skall lämnas ut till målsäganden eller till den som trätt i dennes ställe. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Enligt 27 kap. 1 § rättegångsbalken får beslag ske av föremål som skäpligen kan antas ha betydelse för utredning om brott (bevisbeslag) eller vara genom brott någon avhänt (återställandebeslag) eller på grund av

brott förverkat (förverkandebeslag). Förevarande paragraf är av betydelse för återställandebeslagen, som har till ändamål att säkerställa målsägandens rätt till egendomen.

Om en målsägande eller någon som trätt i dennes ställe, t.ex. ett försäkringsbolag, har framställt anspråk på egendom som är beslagtagen, får undersökningsledaren eller åklagaren innan åtal väckts besluta att föremålet skall lämnas ut. Efter det att åtal har väckts är det alltså inte möjligt för undersökningsledaren eller åklagaren att fatta ett sådant beslut.

En förutsättning för att kunna besluta om att lämna ut föremålet är att det är uppenbart att målsäganden eller den som trätt i dennes ställe har bättre rätt till föremålet än den hos vilken beslaget har gjorts. Ett typfall då ett beslut kan fattas är när det är fullständigt klarlagt att egendomen olovligen har tagits från målsäganden. Det saknar härvid som regel betydelse att den hos vilken beslaget har gjorts t.ex. hävdar att han har köpt egendomen i god tro. Av 3 § godtrosvärvslagen framgår nämligen att det normalt inte går att göra godtrosvärv av egendom som har frånhänts ägaren genom att någon olovligen tagit den. Innebörden av 3 § godtrosvärvslagen kan lite förenklat sägas vara att det inte går att göra godtrosvärv av egendom som har frånhänts ägaren genom stöld, grov stöld, snatteri, rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel eller egenmäktigt förfarande. En godtroende förvärvare kan med andra ord inte få äganderätten till egendomen, om ägaren har frånhänts egendomen genom något av de nämnda brotten. Är det uppenbart att ägaren har rätt att få tillbaka egendomen enligt 3 § godtrosvärvslagen, får undersökningsledaren eller åklagaren besluta att lämna ut egendomen till denne.

Det kan finnas förutsättningar att besluta att beslagtagen egendom skall lämnas ut till målsäganden även när 3 § godtrosvärvslagen inte är tillämplig. Om t.ex. den hos vilken beslaget har gjorts vidgår att han olovligen har tagit egendomen men ändå motsätter sig att egendomen lämnas ut till målsäganden, är det i de allra flesta fall uppenbart att målsäganden har bättre rätt till egendomen än den hos vilken beslaget har gjorts. Godtrosvärvslagen är över huvud taget inte tillämplig på den situationen. Samma sak gäller om den hos vilken beslaget har gjorts erkänner att han vid sitt köp av egendomen misstänkte att egendomen hade frånhänts någon genom brott.

Naturligtvis kan en begäran från målsäganden enligt denna paragraf också bifallas när den hos vilken beslaget gjorts har av sagt sig alla anspråk på egendomen. I ett sådant fall kan dessutom beslaget hävas på en gång och egendomen lämnas ut till målsäganden. I övriga fall måste det gå en viss tid innan beslaget får hävas. I 27 kap. 8 § finns bestämmelser om hävande av beslag sedan beslut om att lämna ut egendomen fattats.

En underrättelse om beslutet skall enligt *andra stycket* genast sändas till den hos vilken beslaget har gjorts. Detta kan ske genom att en kopia av beslutet sänds till honom under den senast kända adressen. Bestämmelsen skall ses mot bakgrund av att den som drabbats av beslaget enligt 27 kap. 6 § *andra stycket* har möjlighet att begära rättens prövning av beslutet.

I fråga om skyldighet att underrätta den hos vilken beslaget har gjorts om att det kan komma att fattas ett beslut enligt denna paragraf, se 27 kap. 11 a §.

6 § Har ett beslag verkställt utan rättens förordnande, får den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslaget. När en sådan begäran har kommit in, skall rätten så snart som möjligt och, om det inte finns något synnerligt hinder mot det, senast inom fyra dagar därefter hålla en sådan förhandling som avses i 5 §. Om huvudförhandling sätts ut att hållas inom en vecka sedan begäran framställdes och rätten inte anser att det behöver hållas en särskild förhandling, får begäran dock prövas vid huvudförhandlingen.

Har beslut fattats enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut, får den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslutet. För denna prövning gäller vad som sägs i första stycket. Den som har framställt anspråk på föremålet skall underrättas om förhandlingen.

I paragrafen anges två fall när rättens prövning kan begäras. I paragrafen finns dessutom regler om förfarandet när en sådan begäran har kommit in till tingsrätten. I ett nytt andra stycke behandlas det fallet att det har fattats ett beslut enligt 27 kap. 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut.

I första stycket har det endast gjorts språkliga ändringar.

Av andra stycket framgår att den som drabbats av beslaget får begära rättens prövning av ett beslut enligt 27 kap. 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut till en målsägande eller till någon som trätt i dennes ställe. Det finns visserligen inte någon tidsfrist för möjligheten att begära rättens prövning av beslutet. När tre veckor har gått sedan en underrättelse om beslutet sändes till den hos vilken beslaget har gjorts och det under den tiden inte har begärts någon prövning av beslutet, får beslaget dock hävas av undersökningsledaren eller åklagaren (se 27 kap. 8 §). Framställs en begäran om rättens prövning sedan beslaget hävts och egendomen lämnats ut, blir någon prövning inte aktuell.

Rätten har att iaktta vissa tidsfrister för förhandlingen där frågan skall prövas (se andra meningen i detta stycke som hänvisar till första stycket).

Det är i första hand åklagaren som blir motpart till den som har begärt rättens prövning av beslutet. Som framgår av tredje meningen i detta stycke skall dock den som har framställt anspråk på att få egendomen utlämnad till sig underrättas om förhandlingen för att på så sätt få tillfälle att närvara och ta till vara sina rättigheter.

Har rätten prövat och fastställt ett beslut om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut till målsäganden, skall rätten samtidigt häva beslaget (se 27 kap. 8 § andra och fjärde styckena).

Tingsrättens beslut får överklagas till hovrätten. Det krävs inte prövningstillstånd för att hovrätten skall pröva tingsrättens beslut.

Målsäganden (eller den som trätt i hans ställe) får inte begära rättens prövning av ett beslut av undersökningsledaren eller åklagaren om att den beslagtagna egendomen inte skall lämnas ut till honom. Detta följer av att det enligt rättegångsbalken inte är möjligt att begära rättens prövning av ett beslut om det inte finns en särskild bestämmelse om det.

8 § Om det inte inom den tid som avses i 7 § har väckts åtal eller kommit in någon begäran till rätten om förlängning av tiden eller om det annars inte längre finns skäl för beslag, skall beslaget omedelbart hävas.

Har beslut fattats enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut, får beslaget hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om beslutet enligt 4 a § andra stycket har sänts till den hos

vilken beslaget har gjorts. Om denne medger det, får dock beslaget hävas omedelbart. Detsamma gäller, om rätten fastställer ett beslut enligt 4 a § om att föremålet skall lämnas ut.

Beslag av föremål som någon har framställt anspråk på utan att det har fattats beslut enligt 4 a § om att föremålet skall lämnas ut får hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. Av underrättelsen skall det framgå hos vem beslaget har gjorts. Den som beslaget har gjorts hos behöver inte underrättas i detta fall.

Ett beslag hävs av rätten eller, om beslaget inte har meddelats eller fastställts av rätten, av undersökningsledaren eller åklagaren. Har den som drabbats av beslaget begärt rättens prövning av ett beslut enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut, hävs beslaget av rätten.

När målet avgörs, skall rätten pröva om ett beslag fortfarande skall bestå. Om målet avgörs genom dom, skall tredje stycket inte tillämpas. Rätten får i samband med dom besluta om beslag.

Denna paragraf innehåller väsentligen bestämmelser om när ett beslag skall eller får hävas och om vem som skall fatta beslut om hävande av beslaget.

Paragrafens första stycke är oförändrat.

Av andra stycket, som är nytt, framgår när ett beslag får hävas då ett beslut enligt 27 kap. 4 a § har fattats om att den beslagtagna egendomen skall lämnas ut. För att ge den hos vilken beslaget har gjorts rimlig tid på sig att begära rättens prövning av beslutet får så inte ske förrän det har förflutit tre veckor från det att den underrättelse om beslutet som anges i 4 a § andra stycket har sänts till honom. Medger han att beslaget hävs, eller – om man uttrycker saken på ett annat sätt – att egendomen lämnas ut till målsäganden, får beslaget dock hävas utan iakttagande av den angivna tidsfristen. Treveckorsfristen behöver inte heller iakttas om rätten fastställer ett beslut enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut. Ett sådant beslut kan ju komma att fattas innan tidsfristen har gått till ända.

Av tredje stycket framgår att den nuvarande skyldigheten att underrätta målsäganden innan ett beslag hävs alltjämt gäller i de fall något beslut om utlämnande inte har fattats.

I fjärde stycket regleras behörigheten att besluta om hävande av beslag. Den gjorda ändringen avser den situationen att den som drabbats av ett beslag begär rättens prövning av ett beslut enligt 4 a § om att lämna ut ett beslagtaget föremål till en målsägande eller till någon som trätt i dennes ställe. Har rättens prövning begärts, är det endast rätten som har behörighet att häva beslaget.

Om rätten har prövat och fastställt ett beslut av undersökningsledaren eller åklagaren om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut till målsäganden eller till den som trätt i dennes ställe, skall beslaget hävas i samband därmed. Upphäver rätten undersökningsledarens eller åklagarens beslut om utlämnande, skall rätten inte göra någon prövning av förutsättningarna för själva beslaget. Ett sådant beslag skall alltså inte anses fastställt av rätten. Därmed kan det, även efter en rättslig prövning av ett beslut om utlämnande som utmynnat i att beslutet upphävts, hävas av undersökningsledaren eller åklagaren.

I femte stycket har hänvisningen till andra stycket ändrats till en hänvisning till tredje stycket. Detta beror på att bestämmelserna i det tidigare andra stycket tagits in i tredje stycket.

11 a § Den hos vilken ett beslag görs skall underrättas om att det kan komma att fattas ett beslut enligt 4 a §. Någon underrättelse behövs inte, om det är uppenbart att ett sådant beslut inte kan fattas.

Paragrafen är ny. Den innehåller en bestämmelse om att åklagaren eller polisen är skyldig att underrätta den hos vilken beslaget har gjorts om att det kan komma att fattas ett beslut enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut till en målsägande eller till någon som trätt i dennes ställe.

I samband med att beslaget görs eller vid ett lämpligt tillfälle därefter, t.ex. vid ett förhör, skall innehavaren av föremålet underrättas om att det kan komma att fattas ett beslut om att föremålet skall lämnas ut till en målsägande eller till någon som trätt i dennes ställe, som antingen redan har framställt anspråk på det eller som kan komma att framställa ett sådant anspråk. Underrättelsen kan ske genom att det överlämnas en särskilt utformad blankett, som innehåller information om innebörden av det beslut som kan komma att fattas och om möjligheten att begära rättens prövning av ett sådant beslut. Det är även lämpligt att information lämnas om hur man praktiskt skall förfara om man vill begära en sådan prövning, t.ex. till vilken tingsrätt en begäran om rättslig prövning skall ges in.

Avsikten är att en underrättelse skall lämnas oavsett orsaken till beslaget, dvs. inte endast vid återställandebeslag. Även om 4 a § är avsedd att tillämpas endast vid just återställandebeslag, kan det t.ex. inträffa att ett bevisbeslag upphör att ha betydelse som bevis sedan det har gjorts och att föremålet därför kan lämnas ut.

Är det redan vid tidpunkten för beslaget uppenbart att det beslagtagna aldrig kan komma att lämnas ut, t.ex. om det är fråga om beslag av narkotika, behöver någon underrättelse inte lämnas. Detta framgår av andra meningen.

Det ligger i sakens natur att det inte får fattas något beslut enligt 4 a § innan den från vilken beslaget gjorts har fått underrättelsen, och detta har inte ansetts behöva framgå uttryckligen. Något krav på att underrättelsen skall delges enligt delgivningslagens regler finns inte.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2003. Beslut om utlämnande till en målsägande som uppenbart har bättre rätt kan alltså göras från och med den dagen om det även i övrigt finns förutsättningar för detta.

När en person förvärvar egendom från någon som saknar rätt att förfoga över egendomen och förvärvaren inte inser eller bör inse att den andre saknar förfoganderätt, brukar man säga att förvärvet görs i god tro.

Konflikten mellan den ursprungliga ägarens och den godtroende förvärvarens anspråk på egendomen kan lösas genom en tillämpning av endera av två principer, nämligen exstinktionsprincipen eller vindikationsprincipen.

Den nu gällande lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre bygger på exstinktionsprincipen, som innebär att den godtroende förvärvaren blir ägare till egendomen och att den tidigare ägarens äganderätt upphör i och med godtrosförvärvet. Lagen ger dock den tidigare ägaren rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.

Vindikationsprincipen innebär att den ursprungliga ägarens rätt består och att han utan lösen kan få egendomen tillbaka från den godtroende förvärvaren.

Utredningen har haft i uppdrag att föreslå regler som innebär att den ursprungliga ägaren skall ha rätt att utan lösen få tillbaka egendom som har stulits från honom, vilket således innebär att vindikationsprincipen skall tillämpas i dessa fall. I samband därmed har utredningen haft att ta ställning till vilka fall av olovlig hantering i övrigt som skall medföra att den ursprungliga ägarens rätt består.

Utformningen av en regel om vindikation

Enligt utredningens direktiv är utgångspunkten för uppdraget att exstinktionsprincipen även i fortsättningen skall gälla då egendomen inte har frånhänts den ursprungliga ägaren genom brott och att särregler skall gälla för stöldgods och därmed jämställd egendom. Utredningen har övervägt om en vindikationsregel bör utformas så att den omfattar egendom som ursprungligen har frånhänts ägaren genom varje form av brott. Utredningen anser emellertid att en vindikationsregel som anknyts till brott borde begränsas till att gälla i första hand egendom som har frånhänts ägaren genom tillgreppsbrott. Eftersom det finns vissa uppenbara nackdelar med att knyta vindikationsregeln till ett föregående brottsligt förfarande har utredningen slutligen stannat för att inte knyta vindikationsregeln till ett antal uppräknade brott, såsom är vanligt i många länder. En sådan regel skulle få till följd att det vid en prövning inför domstol skulle bli nödvändigt att göra straffrättsliga bedömningar i en tvistemålsprocess. En fördel med en regel som inte anknyter till vissa brott är att det därigenom enligt utredningens uppfattning markeras att den civilrättsliga frågan om godtrosförvärv inte skall blandas samman med straffrättsliga bedömningar.

Utredningen föreslår en vindikationsregel som omfattar egendom som har frånhänts ägaren genom tillgrepp, dvs. ett olovligt tagande, och genom på visst sätt kvalificerat tvång, s.k. råntvång. Regeln, som har utformats som ett undantag från vad som gäller beträffande godtrosförvärv enligt den nu gällande 2 § godtrosförvärvslagen, anknyter till det gemen-

samma objektiva tillgreppsrekvisitet för brotten stöld, rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel och egenmäktigt förfarande, dvs. till begreppet ”olovligt tagande”. Med olovligt tagande avses ett olovligt besittningstagande, vilket innebär ett krav på att besittningstagandet sker utan ägarens samtycke. Om ägaren har frånhänts egendomen genom ett olovligt besittningstagande kan den som därefter förvärvar egendomen alltså inte få äganderätt till den även om han är i god tro vid sitt förvärv.

Vindikationsregeln gäller således inte egendom som ägaren ursprungligen har medgett att lämna ifrån sig, även om medgivandet var civilrättsligt ogiltigt på grund av svek, tvång eller ocker från motpartens sida. Det enda undantaget härifrån gäller, såsom redan framgått, när ”medgivandet” lämnats på grund av råntvång.

Vindikationsregelns tillämpning i den reguljära handeln

Utredningen har stannat för att inte föreslå några undantag från vindikationsregeln för sådana fall då godset köpts i den reguljära handeln. I detta hänseende överensstämmer förslaget med lagstiftningen i flera andra länder, däribland Danmark, Norge och Finland.

Hänsynen till konsumenterna kan tyckas tala för att det bör finnas någon form av undantagsregel för varor som har köpts i den reguljära handeln. Ett problem med att utforma en sådan undantagsregel är emellertid hur begreppet ”reguljär handel” i så fall skall definieras. Härtill kommer att en sådan undantagsregel på ett negativt sätt skulle kunna påverka förutsättningarna för konkurrens mellan olika försäljningsmetoder.

Eventuella undantagsregler för den reguljära handeln får praktisk betydelse endast i den mån det faktiskt förekommer att konsumenter i god tro köper stöldgods i den reguljära handeln. En annan förutsättning är att det i de aktuella fallen upptäcks att det är fråga om stulet gods. Upptäcks inte detta blir eventuella undantagsregler endast av teoretiskt intresse. Det har konstaterats att det mycket sällan upptäcks att stulen egendom säljs i den reguljära handeln och att, när så sker, det i regel torde vara svårt att spåra och identifiera stöldgodset i de fall det har sålts till enskilda konsumenter.

Det kan vidare ifrågasättas om det för konsumenternas del finns något behov av en undantagsregel för att de skall kunna hålla sig skadeslösa när det är fråga om inköp i den reguljära handeln. Om en inköpt vara visar sig vara stulen, föreligger ett s.k. rättsligt fel. Såsom kommer att framgå av det följande föreslår utredningen att det i konsumentköplagen (1990:932) införs tvingande bestämmelser om säljarens ansvar för rättsliga fel, något som talar emot behov av en undantagsregel för den reguljära handeln.

Köprättsliga regler

I 41 § köplagen (1990:931) anges att om någon annan än säljaren har äganderätt eller panträtt eller annan liknande rätt till en försold vara och försäljningen inte har skett med förbehåll för denna rätt, varan är behäftad med ett rättsligt fel. Konsumentköplagen innehåller inte någon

motsvarighet till 41 § köplagen. När lagen kom till ansågs sådana fel vara av mycket begränsad betydelse vid konsumentköp, främst på grund av att reglerna om godtrosvärv ansågs innebära ett starkt skydd för konsumenterna. Om den föreslagna vindikationsregeln införs och konsumenterna således berövas möjligheten att göra godtrosvärv av stulen egendom, uppkommer emellertid ett behov av en uttrycklig reglering om säljarens ansvar för rättsliga fel även i konsumentköplagen.

Utredningen föreslår att det i konsumentköplagen införs tvingande bestämmelser som ger konsumenten rätt att få tillbaka det han har betalat för varan om tredje man gör gällande äganderätt till det köpta, dvs. en regel som innebär en rätt för konsumenten att häva köpet. Det föreslås att även reglerna om avhjälpande och omleverans blir tillämpliga i sådana fall. Under förutsättning att konsumenten var i god tro angående säljarens rätt att förfoga över varan skall han även ha rätt till skadestånd för det s.k. positiva kontraktsintresset, vilket innebär att konsumenten försätts i samma ekonomiska situation som om köpet hade fullgjorts. Säljarens skadeståndsansvar blir enligt förslaget strikt. Säljaren skall dock ha rätt att friskriva sig från ansvar för förlust i näringsverksamhet. Den föreslagna regleringen i konsumentköplagen om säljarens ansvar för rättsliga fel föreslås, i likhet med motsvarande reglering i köplagen, omfatta även situationer när tredje man har panträtt eller annan liknande rätt till det köpta. I sådana fall kan det vara aktuellt för köparen att begära prisavdrag.

Enligt 46 § konsumentköplagen har konsumenten även rätt att rikta anspråk på grund av fel på varan mot en näringsidkare i tidigare säljled som har överlåtit varan för vidareförsäljning, om den som har sålt varan till konsumenten är på obestånd eller har upphört med sin näringsverksamhet eller inte kan anträffas. En motsvarande regel finns i 56 a § lagen (1914:45) om kommission. Avsikten är att dessa regler skall bli tillämpliga även vid rättsliga fel.

Vindikationsrättens upphörande

I svensk rätt finns det inte några regler om preskription av äganderätt till lös egendom. Om lagstiftningen inte längre godtar godtrosvärv av äganderätt till lösöre i vissa fall och det inte införs regler som innebär att den ursprungliga ägarens rätt upphör efter viss tid, kommer denne därför att kunna vara bibehållen sin äganderätt till egendomen för all framtid. Så gott som samtliga länder, vars lagstiftning på området utredningen har undersökt, har regler som innebär en tidsbegränsning av vindikationsrätten.

Utredningen anser att det inte är rimligt att den som med äganderättsanspråk besitter en sak för all framtid skulle riskera att bli av med den, om det framkommer att den är stulen. En evig vindikationsrätt till stulen egendom skulle innebära att sådan egendom för alltid skulle utgöra stöldgods och därmed aldrig kunna bli föremål för laglig omsättning, såvida inte den ursprungliga ägaren dessemellan återfår egendomen. En sådan ordning skulle inte bara stå i strid med handels- och omsättningsintressen utan även innebära att egendomen under obegränsad tid skulle kunna vara objekt för häleribrottslighet.

Utredningen föreslår regler som innebär att vindikationsrätten upphör i två olika situationer. För att inte gå miste om sin äganderätt till egendomen gentemot en godtroende förvärvare, måste ägaren enligt förslaget kräva tillbaka den inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Vidare föreslås en regel om hävd i godtroförförvärvslagen. Regeln innebär att ägarens vindikationsrätt upphör efter det att en godtroende förvärvare har innehaft egendomen i tio år i fortsatt god tro. Om det är flera innehavare efter varandra skall en senare förvärvare få tillgodoräkna sig överlåtarens innehavstid. Dessa senare förvärv kan, till skillnad från det första förvärvet, som måste ha skett genom överlåtelse, även ha skett genom s.k. universalfång.

Den som har förlorat äganderätten till viss egendom på grund av att någon har blivit ägare till den genom hävd föreslås ha rätt att återfå egendomen mot lösen.

Den som har fått ersättning för egendomens värde av en tidigare förvärvare skall ha rätt att därefter lösa egendomen från den nuvarande innehavaren

Om den som har förvärvat egendom som omfattas av vindikationsregeln inte har egendomen kvar när han utsätts för ett vindikationsanspråk, har ägaren rätt att i stället erhålla ersättning för egendomens värde.

Utredningen föreslår att en ägare, som har fått ersättning för egendomens värde av en förvärvare som inte längre hade egendomen kvar, skall ha rätt att få tillbaka egendomen mot lösen, om den därefter påträffas hos en innehavare som har förvärvat den i god tro.

Hur lösenbeloppets storlek bör bestämmas

Enligt utredningens förslag kommer en ursprunglig ägare att ha rätt att få tillbaka egendom mot lösen i tre olika situationer, nämligen när en förvärvare har blivit ägare till egendomen på grund av ett giltigt godtroförförvärv, dvs. då vindikationsregeln inte är tillämplig, när en förvärvare har blivit ägare till egendomen genom hävd och när den ursprungliga ägaren har fått ersättning för egendomens värde av en förvärvare som inte hade egendomen kvar.

Utredningen föreslår att lösenbeloppet skall bestämmas enligt den s.k. värdeprincipen, som innebär att lösenbeloppet bestäms till egendomens värde i den allmänna handeln vid den tidpunkt då lösenrätten utövas.

Enligt gällande rätt bestäms lösenbeloppet enligt den s.k. vederlagsprincipen, som innebär att beloppet skall motsvara förvärvarens kostnader för förvärvet av egendomen och dess förbättring. Vederlagsprincipen anses ge en bättre garanti än värdeprincipen för att den ursprungliga ägaren verkligen har ekonomisk möjlighet att lösa till sig egendomen. Det är hänsynen till den ursprungliga ägaren som är det främsta bakomliggande skälet till den nuvarande vederlagsprincipen i godtroförförvärvslagen.

Om den av utredningen föreslagna vindikationsregeln införs beträffande tillgripen egendom kommer den ursprungliga ägaren att ha rätt att återfå sådan egendom utan att behöva betala lösen. I de fall denne be-

höver lösa till sig egendomen har han frånhänts den på ett sådant sätt att vindikationsregeln inte är tillämplig. I dessa fall har den ursprungliga ägaren anförtrott egendomen åt någon annan eller på annat sätt själv medverkat till att han frånhänts egendomen. I sådana situationer anser utredningen att avvägningen mellan den ursprungliga ägarens och den godtroende förvärvarens intressen bör utfalla till förmån för den godtroende förvärvaren. Det är då också rimligt att den som tvingas att lämna ifrån sig egendomen så långt det är möjligt hålls skadeslös.

Om den ursprungliga ägaren skall lösa egendomen från en förvärvare som har fått äganderätten till den genom hävd, kan lösenrätten aktualiseras när förvärvaren har innehaft egendomen under en mycket lång tid. Vederlagsprincipen är mindre lämplig när det har förflutit en lång tid från innehavarens förvärv. Denne kan t.ex. ha glömt hur mycket han betalat för egendomen och inte längre ha kvar någon dokumentation om köpet.

Även i de fall en ägare som har fått ersättning för egendomens värde påträffar egendomen hos en senare förvärvare och då vill lösa till sig den kan man utgå ifrån att en längre tid har hunnit förflyta sedan ägaren frånhändes egendomen. De skäl som har anförts mot vederlagsprincipen vid lösen efter hävd gäller därför även i denna situation.

Utredningen föreslår att den för lösenrätten gällande tidsfristen om tre månader från det att den ursprungliga ägaren fick eller måste antas ha fått kännedom om förvärvarens innehav, förlängs till sex månader. Härigenom uppnås överensstämmelse med den tid inom vilken en ägare måste framställa ett vindikationsanspråk gentemot den som har förvärvat egendomen.

Förslagets relevans för annan lagstiftning om godtrosvärv

Bestämmelser om godtrosvärv finns bl.a. i 25 kap. 7 § ärvdabalken, 11 § avtalslagen, 54 och 55 §§ lagen (1914:45) om kommission, 14 § lagen (1936:81) om skuldebrev, 3 kap. 6 § aktiebolagslagen (1975:1385), 6 kap. 3 och 4 §§ lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument och 2 kap. 10 § sjölagen (1994:1009).

Utredningen anser att ett införande av en vindikationsregel i godtrosvärvslagen inte motiverar några ändringar i de nämnda bestämmelserna.

Utredningen föreslår nya regler som underlättar för en målsägande att snabbare få tillbaka stöldgods m.m.

Utredningen föreslår att det i samband med övergången till vindikationsprincipen i fråga om stöldgods införs en regel i 27 kap. rättegångsbalken om beslag, enligt vilken åklagaren eller undersökningsledaren skall kunna besluta att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut till en målsägande, om det är uppenbart att denne har bättre rätt till föremålet än den hos vilken beslaget gjorts. I samband med att beslaget görs skall den hos vilken beslaget sker underrättas om att det kan komma att fattas ett beslut om att egendomen skall lämnas ut till en målsägande. Om det sedan fattas ett beslut om utlämnande av föremålet, krävs enligt förslaget endast att en underrättelse om beslutet genast sänds till den hos vilken beslaget

har skett. Beslutet skall kunna hänskjutas till rättens prövning av denne. För att den hos vilken beslaget har gjorts skall ha rimlig tid på sig att begära rättens prövning av beslutet skall beslaget inte hävas och egendomen lämnas ut till målsäganden förrän tre veckor har förflutit efter det att underrättelsen om beslutet har sänts. Under denna tid kan denne alltså begära rättens prövning av beslutet.

De nya reglerna i praktisk tillämpning

Avslutningsvis behandlar utredningen i ett särskilt avsnitt några problemställningar som kan uppstå vid en praktisk tillämpning av godtrosvärvslagen i dess lydelse enligt förslaget.

Först diskuteras lagens tillämpning i rättegång samt vissa åberops- och bevisfrågor som därvid kan uppkomma.

Vidare påpekas att, eftersom förslaget innebär att möjligheten att genom godtrosvärv förvärva äganderätt till stöldgods i princip upphör, området för häleri utvidgas i viss utsträckning.

Det påpekas också att den som olovligen rubbar annans besittning för att själv ta sig rätt gör sig skyldig till självtäkt och att den som har bättre rätt än innehavaren till en sak inte får verkställa besittningsövergången på egen hand, samt att den föreslagna vindikationsregeln inte innebär någon förändring i detta hänseende.

I avsnittet behandlas också besittningsförhållandenas betydelse för möjligheterna att göra godtrosvärv enligt förslaget. Det framhålls att bedömningen av den gärning genom vilken ägaren har frånhänts egendomen kan få betydelse för dennes möjligheter att få tillbaka den.

Under en annan rubrik i detta avsnitt jämförs tillämpningsområdet för de föreslagna reglerna om beslag i rättegångsbalken och den föreslagna vindikationsregelns tillämpningsområde, varvid det konstateras att det förhållandet att reglernas tillämpningsområden inte helt sammanfaller inte förväntas innebära några påtagliga olägenheter i praktiken.

Vidare diskuteras situationer när egendom som en ägare kräver att få vindicera har ökat eller minskat i värde under den godtroende förvärvarens innehavstid, när egendomen inte finns i behåll, har ersatts av annan egendom eller förändrats på ett avgörande sätt. Även rätten till egendomens avkastning diskuteras.

Den föreslagna vindikationsregelns betydelse för panträtt i lösöre behandlas, liksom möjligheten att göra godtrosvärv av retentionsrätt.

Det framhålls att det enligt uppgift inte kommer att finnas möjligheter att teckna försäkringar som ger ersättning till den som tvingas att lämna ifrån sig egendom på grund av ett vindikationsanspråk samt att skattelagstiftningen inte ger någon rätt för den som tvingas att lämna ifrån sig egendomen att återfå vad han eventuellt erlagt i förmögenhetsskatt eller rätt till annan kompensation.

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre

dels att rubriken närmast före 2 § samt 2–6 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 3 a §, samt närmast före 3 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förutsättningar för godtrosförvärv

Godtrosförvärv av äganderätt

2 §

Har någon förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning men varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han har fått den i sin besittning och var i god tro.

Har någon förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning men varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han har fått den i sin besittning och var i god tro (*godtrosförvärv*).

En förvärvare skall anses ha varit i god tro, endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

3 §¹

En förvärvare skall anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

Vad som sägs om godtrosförvärv i 2 § första stycket gäller inte, om ägaren hade frånhänts egendomen genom att någon olovligen tagit den eller tilltvingat sig den genom våld på person eller genom hot som innebar eller för den hotade framstod som trängande fara. För att inte gå miste om sin äganderätt till sådan egendom gentemot en

¹ Senaste lydelse 1998:1574.

innehavare som har förvärvat den i god tro, måste ägaren dock kräva tillbaka egendomen inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om innehavet.

Hävd

3 a §

Den som har innehaft lösöre i tio år efter att ha förvärvat egendomen genom överlåtelse från någon som varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett får, utan hinder av vad som sägs i 3 §, äganderätt till egendomen genom hävd, om han varken vid förvärvet eller under innehavet borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

Om egendomen efter en sådan överlåtelse som sägs i första stycket överläts på nytt eller förvärvas av någon annan genom arv, testamente eller annat liknande fång innan den första förvärvaren har innehaft egendomen i tio år, får den senare förvärvaren äganderätt till egendomen genom hävd när förvärvarnas sammanlagda innehavstid uppgått till tio år, om ingen av dem, vare sig vid sitt förvärv eller under sitt innehav, borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

Lösen

4 §

Den som på grund av någon annans godtrosvärv har förlorat äganderätten till viss egendom har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.

Den som på grund av någon annans godtrosvärv eller hävd har förlorat äganderätten till viss egendom har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen. *Detsamma gäller den som har tagit emot ersättning för egendomens värde av*

en förvärvare som innehaft egendomen utan att ha gjort ett godtroshöft förvärv och som vid tidpunkten för återkravet inte längre hade egendomen kvar.

Den som vill lösa till sig egendomen skall kräva tillbaka den från innehavaren inom *tre* månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Gör han inte det, är rätten att *kräva* tillbaka egendomen förlorad.

Den som vill lösa till sig egendomen skall kräva tillbaka den från innehavaren inom *sex* månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Gör han inte det, är rätten att *få* tillbaka egendomen förlorad.

5 §

Lösen skall motsvara *ägarens kostnader för förvärv av egendomen och dess förbättring. Har ägaren förvärvat egendomen genom gåva, arv, testamente eller bodelning skall även kostnad som ägarens fångesman haft för förvärv av egendomen och dess förbättring inräknas i lösenbeloppet. Detta gäller dock bara under förutsättning att fångesmannen skulle ha haft rätt till lösen om återkrav hade framställts mot honom.*

Lösen skall motsvara *egendomens värde i den allmänna handeln.*

Vid bestämmandet av lösen tas hänsyn till förändringar i penningvärdet. Lösen skall motsvara högst egendomens värde i den allmänna handeln.

6 §

Lösenbeloppet skall betalas till *egendomens ägare*. Har någon till säkerhet för en fordran en rätt till egendomen som är skyddad mot *ägarens* borgenärer, skall dock så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna fordran. Har någon i annat fall en rätt till egendomen som är skyddad mot *ägarens* borgenärer, skall så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna rätt.

Lösenbeloppet skall betalas till *den förvärvare som innehar egendomen*. Har någon till säkerhet för en fordran en rätt till egendomen som är skyddad mot *förvärvarens* borgenärer, skall dock så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna fordran. Har någon i annat fall en rätt till egendomen som är skyddad mot *förvärvarens* borgenärer, skall så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna rätt.

2. I fråga om förvärv som har gjorts före ikraftträdandet gäller lagen i sin äldre lydelse. Bilaga 2

2 Förslag till lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932) Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om konsumentköplagen (1990:932)
dels att 22 § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 21 a och 22 a §§, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 a §

Varan är behäftad med ett rättsligt fel, om tredje man har äganderätt till varan eller har panträtt eller annan liknande rätt i den och det inte följer av avtalet att köparen skall överta varan med den begränsning som tredje mans rätt medför.

22 §

Är varan felaktig, får köparen enligt 23–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

Är varan felaktig enligt 16–21 §§, får köparen enligt 23–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

22 a §

Är varan behäftad med ett rättsligt fel, får köparen enligt 23 § första och andra styckena samt enligt 24–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

Köparen har, utan hinder av vad som anges i 30 § första och andra styckena, rätt till ersättning enligt 32 § för den skada han lider genom ett rättsligt fel som fanns vid köpet, om han varken kände till eller borde ha känt till felet.

Påföljder av rättsligt fel får även göras gällande, om tredje man påstår att han har en sådan rätt

som avses i 21 a § och det finns sannolika skäl för påståendet. Bilaga 2

-
1. Denna lag träder i kraft...
 2. I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller lagen i sin äldre lydelse.

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 27 kap. 6, 8 och 11 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 27 kap. 4 a §, av
 följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

27 kap.

4 a §

Om en målsägande har framställt anspråk på det beslagtagna föremålet, och det är uppenbart att denne har bättre rätt till föremålet än den hos vilken beslaget har gjorts, får åklagaren eller undersökningsledaren innan åtal har väckts besluta att det skall lämnas ut till målsäganden.

En underrättelse om beslutet skall genast sändas till den hos vilken beslaget har gjorts.

6 §

Har beslag verkställts utan rätts förordnande, äge den som drabbats av beslaget begära rätts prövning därav. Då begäran inkommit, skall rätten, så snart *ske kan*, och, om synnerligt hinder *ej möter*, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 5 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, *om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum*, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

Har *ett* beslag verkställts utan rätts förordnande, får den som drabbats av beslaget begära rätts prövning av beslaget. När en sådan begäran *har kommit in*, skall rätten så snart *som möjligt* och, *om det inte finns något* synnerligt hinder *mot detta*, senast inom fyra dagar därefter hålla *en sådan* förhandling som avses i 5 §. *Om* huvudförhandling *sätts ut* att hållas inom en vecka sedan begäran framställdes, och rätten *inte anser att det behöver hållas en särskild förhandling*, får begäran dock *prövas vid* huvudförhandlingen.

Har beslut fattats enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut till en målsägande, får den hos vilken beslaget har gjorts begära rätts prövning av beslutet. För denna prövning gäller vad som i övrigt stadgas i första stycket. Den som har framställt an-

8 §

Om det inte inom den tid som avses i 7 § har väckts åtal eller kommit in någon begäran till rätten om förlängning av tiden eller om det annars inte längre finns skäl för beslag, skall beslaget omedelbart hävas.

Har beslut fattats enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut till en målsägande, får beslaget hävas av annan än rätten först tre veckor efter det att en underrättelse om beslutet enligt 4 a § andra stycket har sänts till den hos vilken beslaget har gjorts. Om den hos vilken beslaget har gjorts medger det, får beslaget dock hävas omedelbart.

Beslag av föremål som någon har framställt anspråk på får dock hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. Den som beslaget har gjorts hos behöver inte underrättas.

Beslag av föremål som någon har framställt anspråk på utan att det har fattats beslut enligt 4 a § får hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. Den som beslaget har gjorts hos behöver inte underrättas *i detta fall.*

Ett beslag hävs av rätten eller, om beslaget *inte* har meddelats eller fastställts av rätten, av *undersökningsledaren* eller *åklagaren*.

Ett beslag hävs av rätten, om beslaget har meddelats eller fastställts av rätten *eller om rätten bifaller en begäran enligt 4 a §. I annat fall hävs beslaget av åklagaren eller undersökningsledaren.*

När målet avgörs, skall rätten pröva om ett beslag fortfarande skall bestå. Om målet avgörs genom dom, skall *andra* stycket inte tillämpas.

När målet avgörs, skall rätten pröva om ett beslag fortfarande skall bestå. Om målet avgörs genom dom, skall *tredje* stycket inte tillämpas.

11 §¹

Den från vilken ett beslag görs skall underrättas om att ett beslut enligt 4 a § kan komma att fattas om att föremålet skall lämnas ut till en målsägande.

Om den från vilken *beslag sker*, inte är närvarande vid beslaget, Om den från vilken *beslaget görs*, inte är närvarande vid besla-

¹ Senaste lydelse 1993:602.

skall han utan dröjsmål underrättas om *det* och om vad som har skett med det beslagtagna. Om en försändelse hos ett befordringsföretag har tagits i beslag, skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, mottagaren underrättas och, om avsändaren är känd, även denne.

get, skall han utan dröjsmål underrättas *även* om *beslaget* och om vad som har skett med det beslagtagna. Om en försändelse hos ett befordringsföretag har tagits i beslag, skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, mottagaren underrättas och, om avsändaren är känd, även denne.

Denna lag träder i kraft...

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Svea hovrätt, Uppsala tingsrätt, Malmö tingsrätt, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Tullverket, Konsumentverket/KO, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Institutet för sjö- och annan transporträtt vid Stockholms universitet, Riksantikvarieämbetet, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde, Stiftelsen Nordiska museet, Konkurrensverket, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Industrieförbund, Företagarnas Riksorganisation, Sveriges Försäkringsförbund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Konst- och Antikhandlareförening, Motorbranschens Riksförbund, Båtbranschens Riksförbund och Sveriges Motorcyklisters Centralorganisation. Yttrande har också kommit in från Riksförbundet Hem och Samhälle.

Riksåklagaren har bifogat yttranden från åklagarmyndigheterna i Umeå, Göteborg, Stockholm, Linköping, Västerås och Malmö samt från Ekobrottsmyndigheten.

Svenska Handelskammareförbundet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Svensk Handel, Sveriges Auktionsföretags förening, Svenska Pantbanksföreningen, Guldsmedsmästarnas Riksförbund, Brottsofferjourernas Riksförbund, Våga Värna Varandra – Riksorganisationen mot Brott, Sveriges Konsumentråd och Konsumenter i Samverkan har beretts tillfälle att avge yttrande men avstått från att yttra sig.